

Koude Oorlog 2.0

Terug naar een bipolaire wereldorde?

Wannes Vangeenberghe

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
Slavistiek & Oost-Europakunde, master in de Slavistiek.

Promotor: prof. dr. Lien Verpoest

Academiejaar 2014-2015

144 000 tekens

Inhoudstafel

Afkortingenlijst	ii
1. Inleiding	1
2. Beknopte geschiedenis van de Koude Oorlog	3
2.1 Algemene historie	3
2.2 Conflicttheorie	9
3. Het Russisch-Georgische conflict in augustus 2008.....	15
3.1 De Aanloop.....	15
3.2 Het Conflict	20
3.3 Het Gevolg.....	24
4. Het huidige conflict in Oekraïne	29
4.1 De Aanloop.....	29
4.2 Het Conflict	34
4.3 Het Gevolg.....	41
5. Koude Oorlog 2.0?.....	45
5.1 Vergelijking	45
5.1.1 De oorlog te Georgië in 2008 als Koude Oorlog-conflict?	45
5.1.2 Het huidige conflict in Oekraïne als Koude Oorlog-conflict?	50
5.2 Conclusie	54
6. Algemene conclusie	56
7. Literatuurlijst.....	58
7.1 Primaire bronnen	58
7.2 Secundaire bronnen	58
8. Nederlandstalige Samenvatting	63
9. Russischtalige Samenvatting	64

Afkortingenlijst

<i>ATO</i>	Antiterroristische Operatie
<i>BTC-Pijplijn</i>	Baku – Tbilisi – Ceyhan Pijplijn
<i>CIA</i>	‘Central Intelligence Agency’
<i>CVVO</i>	Collectieve Veiligheidsverdragorganisatie
<i>DCFTA</i>	‘Deep and Comprehensive Free Trade Agreement’
<i>Donbas</i>	‘Donets Basin’
<i>EEU</i>	Euraziatische Economische Unie
<i>EU</i>	Europese Unie
<i>EUAM</i>	Europese Unie Adviesmissie
<i>EUMM</i>	European Union Monitoring Mission
<i>GCC</i>	Gemeenschappelijke Controle Commissie
<i>GOS</i>	Gemenebest van Onafhankelijke Staten
<i>GUAM</i>	Georgië – Oekraïne – Azerbeidzjan – Moldavië
<i>MAD</i>	‘Mutual Assured Destruction’
<i>NAVO</i>	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
<i>OVSE</i>	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
<i>UNOMIG</i>	‘United Nations Observer Mission in Georgia’
<i>VRD</i>	Volksrepubliek Donetsk
<i>VRL</i>	Volksrepubliek Loegansk

1. Inleiding

Sinds dit jaar gaan er steeds meer stemmen op over een mogelijk hernieuwde koude oorlog. De Russische Federatie komt de laatste jaren in het Westen steeds meer in opspraak met haar autocratische regime en agressieve karakter. Met het huidige conflict in Oekraïne krijgt deze heropgeveste terminologie meer voet aan de grond. Edward Lucas baarde veel opzien in 2008, toen hij zijn boek ‘The New Cold War’ uitbracht. Vandaag de dag vindt deze stelling echter steeds meer aanhang in onze samenleving. Mijns inziens is deze onheilspellende bewering zeker en vast een onderzoek in de vorm van een masterproef waard.

De onderzoeksvraag van mijn masterthesis is met name de volgende: “Kunnen we spreken van een hernieuwde Koude Oorlog tussen Rusland en het Westen of dekt deze term niet geheel de lading?” De term ‘Koude Oorlog’ is een erg abstract begrip, dat verschillende aspecten bevat. Ik zal me daarom toeleveren op de conflicten binnen de Koude Oorlog en deze vergelijken met het conflict te Georgië in augustus 2008 en de huidige conflictsituatie in Oekraïne. De deelvragen zijn met andere woorden: “Kan men de oorlog in augustus 2008 tussen de Russische Federatie en Georgië beschouwen als een nieuw Koude Oorlog-conflict?” “Is het huidige conflict in Oost-Oekraïne een terugkeer naar de Koude Oorlog?”

Een antwoord op deze prangende vragen zal ik bieden door de theorie en gemeenschappelijke kenmerken achter de Koude Oorlog-conflicten uit de vorige eeuw comparatief te toetsen aan deze twee crises van de afgelopen jaren. Op deze manier kan ik een vergelijking maken en besluiten of we inderdaad van een hernieuwde Koude Oorlog kunnen spreken in het bijzonder op het gebied van conflictsituaties. Gezien mijn achtergrond als slavist, spreekt het voor zich dat dit voornamelijk met een nadruk op de Russische Federatie zal gebeuren.

In mijn eerste hoofdstuk van het corpus zal ik starten met de constructie van een definitie van de Koude Oorlog, vermits dit een uiterst veelzijdige term is. Vervolgens zal ik een beknopte geschiedenis geven van de Koude Oorlog en ook een theorie aanbieden van wat een conflict uit deze periode juist inhield. In de daaropvolgende twee hoofdstukken zal ik de conflicten in Georgië en Oekraïne met de Russische Federatie belichten. Het conflict in Georgië dateert van augustus 2008 en kan ik met andere woorden in zijn geheel onder de loep nemen. De conflictsituatie in Oekraïne is echter nog volop aan de gang. Hierdoor heb ik ervoor gekozen om het Minsk 2-akkoord van februari 2015 als einddatum te nemen.

Daaropvolgend zal ik een comparatieve analyse maken tussen de twee recente conflicten en deze van de vorige eeuw in de Koude Oorlog, waardoor ik een antwoord kan geven op de twee deelvragen van deze masterproef. Tot slot zal ik een algemeen besluit vormen, dat een antwoord geeft op mijn titelvraag: “Is er een Koude Oorlog 2.0 aan de gang?”. Tevens zal ik in mijn besluit ook een blik werpen op de toekomst en mijn vooronderstellingen geven over wat er op het menu staat in de nabije toekomst.

Wat betreft de transcriptie van Russische en andere Oost-Europese namen, zal ik voornamelijk de Nederlandse transcriptie gebruiken. Indien er zich geen gangbare Nederlandstalige transcriptie voordoet van een bepaalde naam, zoals Tymosjenko, zal ik deze gebruiken, die het meest gebruikt wordt in mijn bronnen en op het internet. Afkortingen van belangrijke en veelgebruikte internationale organisaties en verdragen worden in de afkortingenlijst weergegeven, voorafgaand aan dit hoofdstuk. Belangrijke Engelstalige termen heb ik niet vertaald, als ik hiervoor geen geschikte vertaling vond die de volledige lading van de desbetreffende term dekt.

2. Beknopte geschiedenis van de Koude Oorlog

2.1 Algemene historie

Ongeveer 25 jaar na de implosie van de Sovjet-Unie hebben historici, sociologen en andere deskundigen nog geen eensgezindheid bereikt betreffende een definitie van het begrip ‘Koude Oorlog’. Wat de Koude Oorlog net inhoudt, welke tijdsperiode deze omspannt of waar deze oorlogsvoering plaatsvond? Om deze redenen en nog veel meer is het maken van een synthese van de Koude Oorlog een erg complexe taak. Het spreekwoordelijke door de bomen het bos niet meer kunnen zien, is nooit zo toepasselijk geweest. Desalniettemin maakt de grote abstractiegraad van het concept ‘Koude Oorlog’ dit onderwerp bijzonder interessant. Er zijn vele mogelijke insteken om vergelijkingen te maken met de huidige internationale situatie.

De Koude Oorlog kan aanzien worden als een opeenvolging van gebeurtenissen, conflicten, onderhandelingen en dergelijke meer. De aaneenschakeling zorgt er op zijn beurt voor dat bij een samenvatting er hoe dan ook bepaalde aspecten onderbelicht worden. Vermits mijn masterproef de klemtoon legt op Koude Oorlog conflicten, zal ik de nadruk voornamelijk leggen op de voornaamste crises of conflicten: met name de conflicten in Korea, Cuba, Vietnam en Afghanistan. Eerst zal ik een tijds- en plaatsbestek van de Koude Oorlog uit de doeken doen, die, mijns inziens, het meest plausibel is bij mijn onderzoek. Daaropvolgend zal ik een onderverdeling maken in vijf periodes binnen de Koude Oorlog.

Naar mijn mening sluit de beknopte definitie, die Westad in “The Global Cold War” aan de Koude Oorlog geeft, erg dicht aan bij mijn interpretatie van dit globaal conflict:

“The Cold War is a period in which the global conflict between the United States and the Soviet Union dominated international affairs, roughly between 1945 and 1991.” (Westad 2007: 3)

De Koude Oorlog was met andere woorden een strijd tussen twee grootmachten, die wat betreft ideologie, economische en politieke systemen lijnrecht tegenover elkaar stonden. Beide protagonisten vochten echter nooit rechtstreeks tegen elkaar. Vele oorlogen werden in de periferie uitgevochten, waardoor de Koude Oorlog een globaal karakter kreeg. De Sovjet-Unie en de Verenigde Staten bevonden zich in een permanente strijd om bondgenoten, invloedssferen en grondstoffen. Propaganda speelde een vitale rol, net zoals de wapenwedloop (Vanden Berghe 2011: 17).

De Koude Oorlog was echter niet alleen een feit, maar ook een gedachte. Heel de wereld was gedurende een hele periode immers emotioneel betrokken bij het gebeuren. De

Koude Oorlog was een aanleiding voor een heropleving van het nationalisme, patriotisme en tot op zekere hoogte een saamenhorigheidsgevoel. De toenmalige situatie beheerste het dagelijkse leven en niemand kon eraan ontsnappen. Vele gebeurtenissen werden tevens, al dan niet correct, in het daglicht van deze bipolaire strubbelingen geplaatst (Grogin 2001: 346. Leffner 2010: 20).

Het tijdsbestek waarbinnen de Koude Oorlog zich afspeelt, is ook een twistpunt. Sommige historici, zoals Vanden Berghe, beweren dat de Russische Oktoberrevolutie in 1917 het startpunt was. Anderen zijn eerder van mening dat de Tweede Wereldoorlog het conflict inleidde. Het begin van de Koude Oorlog kan tevens gelijkgesteld worden aan het einde van de Grote Alliantie: Voor Truman begon het nieuwe conflict daardoor bij de afkondiging van de Trumandoctrine in maart 1947. Stalin beschouwde de proclamatie van het Marshallplan in juni 1947 als startpunt (Vanden Berghe 2011: 17, 125, 131, 135). Het einde van de Koude Oorlog is evenzeer onderhevig aan interpretatie. Stephanson aanschouwt, uit het oogpunt van de Verenigde Staten, het begin van de jaren zestig als eindpunt (Heefner 2013: 737). De opkomst van Gorbatsjov als secretaris-generaal van de Sovjet-Unie in het midden van de jaren tachtig kan tevens als eindpaal beschouwd worden. De meeste academici stellen het einde van de Koude Oorlog echter gelijk met de neergang van de Sovjet-Unie en het Oostblok in de periode 1989-1991.

Waar speelde de Koude Oorlog zich precies af? Door toedoen van Westad is men het er steeds meer over eens dat de Koude Oorlog een globaal karakter kende (Westad 2007: 3). In de periode net na de Tweede Wereldoorlog speelde het bipolaire conflict zich voornamelijk af in Europa naar aanleiding van de strijd om bondgenoten tussen de twee grote mogendheden. Al snel vindt de Koude Oorlog echter ingang in de Derde Wereld, naar aanleiding van onder andere hun dekolonisatieproces. Hierdoor wordt de gehele wereld betrokken in dit langdurige conflict (Gaddis 2007: 124).

Zoals ik reeds vermeld heb, ben ik van mening dat de Koude Oorlog een globaal karakter had en zich afspeelde vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog tot de val van de Sovjet-Unie in 1991. Hierdoor kan ik net zoals het Oxford handboek van de Koude Oorlog, deze periode in vijf etappes indelen. Binnen elke periode zal ik de voornaamste gebeurtenissen kort beschrijven met een nadruk op de reeds vernoemde crises in Korea, Cuba, Vietnam en Afghanistan.

De eerste periode strekt zich uit van 1945 tot 1953 (Immerman 2013: 107). Deze etappe begint anders gezegd met het einde van de Tweede Wereldoorlog, waarin de geallieerden als overwinnaars uit de bus kwamen. Gaddis is echter van oordeel dat deze zegevierende landen al ideologisch en geopolitiek, zij het niet militair, met elkaar in oorlog waren (Gaddis 2007: 6). Europa wordt verdeeld in twee invloedssferen. Het begrip ‘IJzeren Gordijn’ doet tevens zijn intrede en het Oostblok-beeld wordt gevormd. President Truman van de Verenigde Staten houdt een toespraak waarin hij zijn ‘Trumandoctrine’ uit de doeken doet, die gestoeld is op de ‘indammingsstrategie’ van Kennan. Enkele maanden later volgt het Marshallplan, dat West-Europa van de nodige economische ademruimte moet voorzien om de heropbouw op gang te brengen. Stalin reageerde door middel van de oprichting van het Kominform (Communistisch Informatiebureau), dat de Europese communistische partijen verenigde (Vanden Berghe 2011: 125, 131, 135). In 1948 volgde een eerste climax van de Koude Oorlog waarbij de Europese machten, de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie allemaal betrokken waren (Grogin 2001: 155. Van de Meerssche 2008: 52). Stalin installeerde immers vanaf juni tot mei 1949 een blokkade van Berlijn, om op die manier West-Berlijn trachten binnen te lijven. De westerse mogendheden reageerden met de oprichting van een luchtbrug ter bevoorrading naar de Duitse stad. Op 12 mei 1949 zag de Secretaris-Generaal van de Sovjet-Unie de nutteloosheid van een blokkade in en blies hij ze af. Als gevolg van deze crisis werd de vorming van de Bondsrepubliek Duitsland en de Duitse Democratische Republiek versneld. In het voorjaar van 1948 werd het Verdrag van Brussel gesloten en één jaar later volgde de ondertekening van het NAVO-verdrag, waarmee de Westerse mogendheden zich verenigden om zich te beschermen tegen de Sovjet-Unie. Mao riep op 1 oktober 1949 de Chinese Volksrepubliek uit, nadat de communisten de strijd met Kwomintang gewonnen hadden (Vanden Berghe 2011: 145-148, 152, 154, 158).

De eerste periode van de Koude Oorlog wordt afgesloten met de crisis tussen Noord- en Zuid-Korea. Beide landen werden na de Tweede Wereldoorlog verdeeld door de achtendertigste breedtegraad. Het noorden, onder leiding van Kim Il Soeng, viel onder de invloedssfeer van de Sovjet-Unie, het zuiden werd geleid door Syngman Rhee en gesteund door de Verenigde Staten (Vanden Berghe 2011: 162-163). Op 25 juni 1950 vielen Noord-Koreaanse troepen Zuid-Korea binnen en drongen de zuiderlingen ver terug. In september van datzelfde jaar werd een tegenoffensief op gang gebracht door enkele leden van de Verenigde

Naties.¹ De Volksrepubliek China reageerde op haar beurt in november. Nadien volgde een status quo rond de achtendertigste breedtegraad tot een wapenstilstand bedongen werd op 27 juli 1953 (Leffner 2010 277-279). Officieel hield Moskou zich afzijdig van het conflict, maar de Verenigde Staten wisten wel degelijk dat de Sovjet-Unie actief deelnam aan de strijd door middel van wapenleveringen en het zenden van manschappen. Hetzelfde geldt voor Peking, dat officieel enkel ‘vrijwilligers’ zond. Washington zei echter niets om een nieuwe en mogelijk fatale wereldoorlog te vermijden. De crisis in Korea zorgde enerzijds voor het begin van de eerste bewapeningsronde (Van den Wijngaert 1995: 26, 46). Anderzijds gaf het conflict aanleiding tot een herziening in de ‘indammingsstrategie’ van de Verenigde Staten. De legale basis hiervoor werd gelegd in het NSC-68 document, dat aan de ideologische klemtoon van ‘containment’ een militair invulling in het buitenland gaf: het zogenaamde ‘flexible response’-principe (Gaddis 2007: 164-165).²

In het midden van de jaren vijftig begon een tweede fase van de Koude Oorlog. Deze duurde tot het einde van de jaren zestig. Stalin stierf in in 1953 en werd opgevolgd door de meer liberale Nikita Chroesjtsjov. Op 14 mei 1955 kwam er een antwoord op de NAVO vanwege de Sovjet-Unie en de Oostbloklanden: de oprichting van het Warschaupact (Vanden Berghe 2011: 200). De nieuwe Secretaris-Generaal van de Sovjet-Unie rekende op het twintigste partijcongres geheel onverwacht af met de personencultus rond Stalin. In oktober 1956 treedt het Warschaupact voor het eerst in werking, wanneer het een opstand in Boedapest neersloeg (Vanden Berghe 2011: 204, 209). Tijdens de regeerperiode van Chroesjtsjov kwam de relatie met de Volksrepubliek China onder hoogspanning. Mao kon het niet vinden met de politiek van de Oekraïner en het kwam uiteindelijk zelfs tot een scheiding van beide communistische mogendheden in het begin van de jaren zestig (Donaldson 2009: 83-84). Op aangeven van Ulbricht werd in augustus 1961 de Berlijnse muur gebouwd, om op deze manier de uitstroom van Oost-Duitse burgers tegen te gaan (Van de Meerssche 2008: 75). Het einde van de tweede fase van de Koude Oorlog werd gekenmerkt door wereldwijde protesten: onder andere in China, Praag, West-Duitsland... (Gaddis 2007: 143-144).

---

¹ De Sovjet-Unie ontbrak in de Veiligheidsraad bij de stemming voor een tegenaanval op Noord-Korea. Moskou wilde immers dat de Volksrepubliek China een plaats kreeg binnen deze raad ten nadele van de Chinese nationalist in Taiwan (Grogin 2001: 171).

² NSC staat voor National Security Council.

Flexible Respons: “Strategy of responding to aggression wherever it took place, without expanding the conflict or backing away from it. The legal and moral restraints limiting government action at home need not do so in the world at large: within that wider sphere the United States had to be free to operate as its adversaries did.” (Gaddis 2007: 164-165)

Tijdens de tweede periode van de Koude Oorlog onttrokken zich ook twee belangrijke conflicten in Vietnam en Cuba. Vietnam was als gevolg van de conferentie van Genève in 1954 verdeeld in Noord- en Zuid-Vietnam. Het noorden werd bestuurd door de communistische Vietminh onder leiding van Ho Tsj Minh. Het zuiden was erg verdeeld door het schrikbewind van Diem, die gesteund werd door de Verenigde Staten (Grogin 2001: 259). In december 1960 werd in Zuid-Vietnam het Nationaal Bevrijdingsfront opgericht, door Washington de 'Vietcong' genoemd net zoals de Noord-Vietnamese troepen. Onder president Johnson ging de operatie 'Rolling Thunder' in maart 1965 van start. Dit offensief zou 8 jaar duren (Vanden Berghe 2011:227-229, 265). De Verenigde Staten startten tevens met het sturen van grondtroepen, waarvan het aantal al snel tot een half miljoen zou oplopen (Grogin 2001: 266, 268). De Amerikaanse bevolking werd evenwel steeds kritischer tegenover hun regering en protesteerden massaal. Laos en Cambodja, beide buurlanden van Vietnam, werden ook steeds meer betrokken in het conflict. Johnson moest uiteindelijk toegeven aan de Noord-Vietnamese standvastigheid en startte onderhandelingen op in mei 1968 (Vanden Berghe 2011: 268, 270). Geleidelijk aan trok de Verenigde Staten zijn troepen terug, maar bombardementen bleven aanhouden. Op 27 januari 1973 werd uiteindelijk een akkoord bereikt, dat een einde maakte aan de oorlog. Nog eens drie jaar later zag de Socialistische Republiek Vietnam het daglicht (Grogin 2001: 270, 276. Vanden Berghe 2011: 313).

In Cuba kwam Fidel Castro op nieuwjaarsdag 1959 aan de macht na een jarenlange nationalistisch-getinte revolutionaire strijd. Pas na het uitroepen van een embargo en de inval van de Verenigde Staten in de Varkensbaai (april 1961) sloot Castro zich aan bij de socialistische stroming en smolt zijn partij samen met de communistische partij. De banden met de Sovjet-Unie werden sterk aangehaald en gedurende 1962 startte Moskou met wapenleveringen (Bezemer2010: 274. Crockatt 1994: 158-159). Op 14 oktober 1962 merkte een Amerikaans spionagevliegtuig, dat de Sovjet-Unie nucleaire aanvalswapens op Cuba aan het installeren was (Vanden Berghe 2011: 249). Kennedy koos vrijwel meteen voor een blokkade van Cuba en startte onderhandelingen met Chroesjtsjov op. Er volgden twee weken waarin een nucleaire oorlog nooit veraf leek te zijn (Allison 1999: 77). De Cubaanse crisis wordt daarom wel eens het heetste Koude Oorlog-conflict genoemd. Uiteindelijk maakte Chroesjtsjov op 28 oktober officieel een einde aan de crisis. Moskou trok zijn wapens terug uit Cuba en Washington beloofde Havana niet meer aan te vallen en zijn offensieve wapens uit Turkije terug te trekken (Bezemer 2010: 274). In de nasleep van de Cubacrisis werd een

hotline gecreëerd tussen de twee mogendheden en werd er afgesproken geen nucleaire testen meer uit te voeren onder water en in de ruimte (Grogin 2001: 250).

De derde fase van de Koude Oorlog staat bekend onder de naam ‘dooi’ of ‘detente’ en bedekt de periode van 1969 tot 1976 (Immerman 2013: 107). In deze tijdsspanne was er sprake van een relatieve toenadering tussen de twee supermachten. De wapenwedloop werd beperkt in het SALT I-verdrag van mei 1972 (Vanden Berghe 2011: 303). De ‘Ostpolitik’ van Willie Brandt vond zijn intrede in het politieke landschap en zorgde onder meer voor een akkoord over West-Berlijn³. De slotakte van Helsinki in 1975, waarin de mensenrechten expliciet werden erkend door de Sovjet-Unie, gaf het dissidentenmilieu in Oost-Europa een nieuw elan (Bezemer 2010: 288-289; Gaddis 2007: 154).

Eind jaren zeventig bleek eens te meer dat er grenzen aan de detente waren. De vierde periode wordt weleens ‘de Tweede Koude Oorlog’ genoemd en zal duren tot het midden van de jaren tachtig. De internationale politiek werd voornamelijk bepaald door een opeenvolging van conflicten in de Derde Wereld. In Angola, Nicaragua en Afghanistan werden hevige conflicten uitgevochten (Immerman 2013: 107. Crockatt 1994: 4-5). Oost-Europa was eind de jaren zeventig het schouwtoneel van enkele grote opposantenbewegingen, zoals ‘Charta 77’ in Tsjechoslowakije en ‘Solidariteit’ in Polen. Kersvers Amerikaans president Reagan deed ook zijn duit in het zakje. Hij viste de retoriek van begin jaren vijftig opnieuw op en dreef de bipolariteit weer op de spits (Vandenbergh 2011: 347, 354).

De periode van de ‘Tweede Koude Oorlog’ was het strijdtoneel van de oorlog van de Sovjet-Unie in Afghanistan. De communistische president Taraki en zijn eerste minister Amin kwamen in 1978 aldaar aan de macht. Zij kregen echter weinig steun van de overgrote meerderheid van de bevolking. Fundamentalisten begonnen zich te verzetten met steun van onder andere China en de CIA. De extreme minister Amin greep in 1979 de macht, weinig naar de zin van de Sovjet-Unie. Op 25 december 1979 vielen Sovjettroepen Afghanistan binnen en brachten Karmal aan de leiding, waarna de Verenigde Staten fel reageerden. Pas in april 1988 werd een akkoord bereikt tussen de supermachten en trokken de Sovjettroepen zich

---

³ ‘Ostpolitik’: politiek bedacht door Willie Brandt, die een betere relatie met het Oostblok inhield om een geopolitiek stabiliteit te creëren (Gaddis 154).

terug. Het conflict in Afghanistan kan aanzien worden als de Sovjetvariant van het Vietnamconflict voor de Verenigde Staten (Vanden Berghe 2011: 335-337, 374).⁴

De laatste fase in de Koude Oorlog startte in het midden van de jaren tachtig met de opkomst van Gorbatsjov en zou duren tot de val van de Sovjet-Unie (Immerman 2013: 107). De vierenvijftigjarige Gorbatsjov werd op 11 maart 1985 Secretaris-Generaal van de communistische partij van de Sovjet-Unie. Hij zette meteen zijn stempel op de binnen- en buitenlandse politiek door middel van zijn ‘glasnost’ en ‘perestrojka’-politiek. Hij streefde tevens naar een betere relatie met de Verenigde Staten. In 1989 kondigde hij de ‘Sinatradocctrine’ af, waardoor Oostbloklanden voortaan niet meer moesten vrezen voor de Brezjnevdoctrine en hun eigen koers konden varen.⁵ Dit gaf uiteindelijk aanleiding tot het doorbreken van het ‘IJzeren Gordijn’ in Hongarije, de rondetafelconferentie in Polen en de val van Berlijnse muur. De Sovjet-Unie begon op deze manier onophoudelijk af te brokkelen. Op 3 oktober 1990 volgde de Duitse eenmaking, dat als een symbolisch einde van de Koude Oorlog kan beschouwd worden. Na de mislukte machtsgreep in Moskou van enkele conservatieve legerleiders in augustus 1991, werd het duidelijk dat de Sovjet-Unie ten dode was opgeschreven. Op 31 december 1991 werd de Sovjet-Unie dan ook opgeheven en kwam er een de facto einde aan de Koude Oorlog (Vanden Berghe 2011: 361, 365, 381-383, 387, 405, 420, 423). Het einde van de Koude Oorlog was natuurlijkerwijs niet enkel het gevolg van het beleid van Gorbatsjov. De economische toestand van de Sovjet-Unie, de falende ideologie van het marxisme-leninisme, de globalisatie van democratisering en het veranderen van cultureel-politieke context zijn maar enkele drempels waarover de Sovjet-Unie uiteindelijk struikelde (Gaddis 2007: 264-265).

2.2 *Conflicttheorie*

Een uniforme theorie vormen voor conflicten uit de Koude Oorlog is schier onmogelijk. De hoeveelheid en diversiteit van de crises maakt dat één enkele algemeen geldige definitie een utopie wordt. De vele conflicten verschillen immers in tijd, ruimte, hoedanigheid, actoren enz. Sommige confrontaties duurden slechts een paar

---

⁴ Er waren echter belangrijke verschillen: In vergelijking met de Amerikaanse troepen in Vietnam, was het aantal Sovjettroepen in Afghanistan relatief beperkt. Tevens voerde Moskou geen luchtaanvallen uit op buurlanden van Afghanistan (Vanden Berghe 374).

⁵ “De ‘brezjnevdoctrine’ erkende voor ieder land het recht op een eigen weg naar het socialisme. Het was evenwel de plicht van de socialistische broederlanden tussenbeide te komen wanneer door contrarevolutionaire activiteiten de socialistische verworvenheden bedreigd werden of wanneer de veiligheid van bepaalde socialistische buurlanden in het gedrang kwam.” (Vanden Berghe 290)

weken, andere sleepten voor maanden of zelfs jaren aan. Net na de Tweede Wereldoorlog speelden deze conflicten zich voornamelijk in Europa af, maar al snel werden ze geëxtrapoleerd naar de hele wereld. De crises hadden vaak een militaire inslag, maar evenzeer werden ze beslecht door middel van conferenties en diplomatieke betrekkingen. De Verenigde Staten en de Sovjet-Unie waren vaak beide betrokken bij de conflicten, maar dit was niet altijd het geval. Er werden immers ook burgeroorlogen uitgevochten, waarop de supermachten geen vat hadden. De verschillende presidenten van beide landen gaven vaak een andere insteek aan de Koude Oorlog. Om die reden is het tevens moeilijk de conflicten onder Stalin te vergelijken met deze onder Chroesjtsjov of Brezjnev. Desalniettemin zijn er enkele belangrijke gemeenschappelijke kenmerken waar te nemen, die een uniforme kijk op een Koude Oorlog-conflict enigszins mogelijk maken. In het belang van mijn masterthesis leg ik me vooral toe op conflicten, waarin het militaire een belangrijke rol speelde. Dit was immers het geval te Georgië in 2008 en is tevens aan de orde in Oekraïne tot op heden.

Eerst en vooral is het duidelijk dat de invloed van de twee grootmachten, de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten, in de Koude Oorlog-crisis van erg groot belang was. Hun op ideologie gestoelde beleid wakte deze conflicten immers vaak in de hand. De strijd tussen het marxisme-leninisme van de Sovjet Unie en het kapitalisme van de Verenigde Staten was onvermijdelijk. De fundamentele en onoverbrugbare tegenstelling tussen de twee supermachten bestond uit verschillende componenten: Washington was een aanhanger van de vrijemarkteconomie, democratie en de rechten van de mens. Moskou daarentegen kantte zich tegen het particuliere bezit van productiegoederen, was een autocratische dictatuur en poneerde zich als atheïstisch. Beide landen proclameerden hun messianisme en universalisme waardoor een vreedevolle co-existentie onhaalbaar was. De ideologische tegenstelling uitte zich ook in de vorming van concurrerende internationale organisaties, zoals de NAVO en het Warschau pact. Één van de twee machten zou uiteindelijk het onderspit moeten delven (Vanden Berghe 2011: 481. Leffner 2010: 24).

Misverstanden en ideologische dogma's waren vaak aanleiding voor crises. De interpretatie van handelingen van de andere werd immers bepaald door de eigen gedachtegang, die intrinsiek anders was. Hierdoor werd de baan vrijgemaakt voor wantrouwen en analogiedenken, die vooral bij de burgers veel angst opwekte (Vanden Berghe 2011: 483). Ze veronderstelden steeds dat de andere hen wou vernietigen. Beide ideologische tegenstellingen vormden een ideaal alibi voor de onbeperkte uitbreiding van hun

respectievelijke invloedssferen. Zowel de Sovjet-Unie als de Verenigde Staten wilden permanent hun hegemonie uitbreiden, de eigen belangen veiligstellen en veiligheidssystemen uitbouwen (Van den Wijngaert 1995: 23). De ideologie, die in het binnenland geponeerd werd, was echter relatief. In het buitenland kon deze overboord gegooid worden, als dit van strategisch belang was om een conflict succesvol af te sluiten of om coalities te sluiten. De Verenigde Staten steunden overal ter wereld regimes, die niet links waren, maar dus evengoed extreemrechts konden zijn, zoals het regime Pinochet in Chili (Kerremans 2013: 96. Vanden Berghe 2011: 292).

De ideologische fundamenten van de twee grootmachten waren dus voor een groot deel verantwoordelijk voor het ontstaan van Koude Oorlog-conflicten. Deze crises kaderden immers in de zoektocht naar uitbreiding van de invloedssfeer en dus verspreiding van ideologie. Propaganda was een belangrijk element in het verspreiden van de respectievelijke ideeën en zorgde voor de creatie van angst. Deze angst gebruikten de beleidsmakers om hun politiek door te zetten en de andere als het slechte te poneren (Van den Wijngaert 1995: 23. Azar 1986: 118). De middelen waarover de propagandamachines beschikten, waren erg uitgebreid en werden naar hartenlust gebruikt om de daden in het buitenland te verantwoorden of het nut ervan te verbreiden. Onder andere President Johnson van de Verenigde Staten probeerde via deze weg het Amerikaanse volk zo lang mogelijk achter de Vietnamoorlog te scharen. De wapenwedloop was hier op zijn beurt zowel een oorzaak als gevolg van. De continue bewapening zorgde immers voor angst bij de andere grootmacht, die op zijn beurt de eigen bewapening opdreef, waardoor beide landen in een vicieuze cirkel belandden. Uiteindelijk leidde dit tot de strategie van de ‘Mutual Assured Destruction’ ofte ‘MAD’.⁶ Gedurende de gehele Koude Oorlog was er met andere woorden een ideologische strijd tussen de twee grootmachten, zelfs tijdens de ‘dooi’-periode, die op de gehele wereld een impact had (Gaddis 2007: 80; Vanden Berghe 2011: 262, 481).

Uit de tegenstrijdige ideologieën groeiden natuurlijkerwijze bepaalde strategieën voort, die gehanteerd werden in geval van crisissituaties. Zowel de Sovjet-Unie als de Verenigde Staten waren het er stilzwijgend over eens dat een nieuwe wereldoorlog met het gebruik van nucleaire wapens moest vermeden worden. Zulk een oorlog zou immers het einde

---

⁶ “The assumption behind it [MAD] was that if no one could be sure of surviving a nuclear war, there would not be one.” (Gaddis 2007: 80) Beide grootmachten hadden met andere woorden een zodanig grote hoeveelheid kernwapens tot hun beschikking dat ze de wereld meermaals konden vernietigen.

van de wereld met zich mee kunnen brengen. Deze strategie achter de Koude Oorlog-conflicten zit vervat in het theorema van Healey:

“If there is one chance in a hundred of nuclear weapons being used, the odds would be enough to deter an aggressor.” (Dunbabin 1996: 162)

Bij elk conflict werd er dus (met succes) op zoek gegaan naar oplossingen door middel van onderhandelingen, die het gebruik van nucleaire vuurkracht vermeden. Beide mogendheden waren er immers als de dood voor, dat zulk een destructieve oorlog zou uitbreken (Gaddis 2007: 50. Vanden Berghe 2011: 321). De externalisering naar een meer globale context van een welbepaalde crisis werd tevens te allen tijde tegengegaan, zodat er geen enkele aanleiding zou zijn voor een wijdverspreide oorlog. De crises werden om deze redenen gelimiteerd in hun opzet en uitkomst. Het begrip ‘limited conflict’ is met andere woorden uiterst toepasbaar op elke Koude Oorlog-crisis (Allison 1999: 41). De wederzijdse verstandhouding omtrent het vermijden van een nucleaire oorlog bewerkstelligde dat de grootmachten zich aan bepaalde regels hielden. De Koude Oorlog werd daardoor meer voorspelbaar en minder gevaarlijk.

De Sovjet-Unie en de Verenigde Staten zorgden er nog op een andere manier voor, dat er geen nieuwe Wereldoorlog kon uitbreken. Telkens ze in een conflict verzeild geraakt waren, kwamen ze nooit rechtstreeks met elkaar in aanraking wat betreft militair personeel. Als de ene macht troepen leverde, zorgde de andere ervoor dat het enkel financiële of politieke steun verleende. Als het leger van de Sovjet-Unie toch in rechtstreeks contact kwam met het Amerikaanse leger of omgekeerd, zoals gebeurde in de Korea-crisis, werd dit verzwegen voor de internationale wereld (Vanden Berghe 2011: 497). De benaming voor een oorlog waarbij de belanghebbenden nooit rechtstreeks tegen elkaar de wapens opnemen en in de plaats gebruik maken van andermans leger of andere middelen, is ‘proxy war’ (Heefner 2013: 735). De angst op een nucleaire aanval sijpelt hier nogmaals in door.

De Verenigde Staten en de Sovjet-Unie trachtten steeds hun invloedssfeer te bestendigen, om op deze manier hun status van grootmacht hoog te houden en te beletten dat hun tegenstrever uitbreidde. Kleine veranderingen in bondgenootschappen konden immers grote gevolgen hebben voor het machts-evenwicht (Azar 1986: 120. Leffner 2010-Vol. 2: 12. Grogin 2001: 172). Dit beleid gaf aanleiding tot vele interventies, die vaak preventief ingezet werden. Veelal waren deze tussenkomsten in Derdewereldlanden echter contraproductief en zelfs destructief en zorgden voor een verhoging van de spanningen (Vanden Berghe 2011: 497). De Verenigde Staten noemden deze strategie ‘containment’ of ‘indamming’. Ze

probeerden de communistische expansiedrang in te perken om een ‘domino-effect’ van communisme tegen te gaan en tegelijkertijd hun eigen invloedssfeer uit te breiden (Gaddis 2007: 123). De ‘indammingspolitiek’ van Washington was gestoeld op het ‘flexible response’-principe:

“Strategy of responding to aggression wherever it took place, without expanding the conflict or backing away from it.” (Gaddis 2007: 165)

Een volgende eigenschap die we terugvinden bij vele Koude Oorlog-conflicten, is de plaats waar deze zich afspeelden. Kort na de Tweede Wereldoorlog speelden de crises zich voornamelijk af op het Europese vasteland. Toen de invloedssferen hier echter verdeeld waren, vond de Koude Oorlog steeds meer zijn ingang in de andere werelddelen. De zogenaamde Derde Wereld werd het strijdtoneel van de conflictsituaties tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten. De gewapende crises werden uitgevochten in de periferie van de wereld, zoals Korea, Vietnam en Afghanistan. De grootmachten steunden elk een tegengestelde groep in het desbetreffende land en vochten hun onderlinge disputen op deze manier onrechtstreeks met elkaar uit. De voornaamste uitzondering op deze regel is het conflict in Cuba, waar beide mogendheden oog in oog met elkaar stonden. Dit verklaart meteen waarom tijdens oktober 1962 een nucleaire wereldoorlog heel dichtbij leek. Deze crises zorgden voor een splitsing van de wereld in verschillende invloedssferen, die leidden tot het bestendigen van de Koude Oorlog (Vanden Berghe 2011: 441). De conflicten in de Derde Wereld waren in se niet altijd even belangrijk voor de grootmachten, maar werden door het zwart-wit denken wel van belang (Leffner 2010: 33).

Algemeen genomen kunnen we dus spreken van vier belangrijke kenmerken van een Koude Oorlog-conflict: Ten eerste is er de tegengestelde ideologie, die aanleiding gaf tot de Koude Oorlog en dus ook tot de crises binnen deze periode. Het afdwingen van het denksysteem was zowel een aanleiding als een gevolg van de status als grootmacht die de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten genoten in de bipolaire wereldorde. Het tweede kenmerk is de noodzaak om een nucleaire wereldoorlog af te weren door enerzijds geen rechtstreeks militair contact toe te laten en anderzijds steeds op zoek te gaan naar diplomatieke oplossingen. Dit zorgde voor bepaalde verborgen regels, die de Koude Oorlog meer voorspelbaar en minder gevaarlijk maakte. Desalniettemin moesten de twee mogendheden toch klaar zijn voor een eventuele nucleaire oorlog, wat aanleiding gaf tot de voortdurende wapenwedloop. De plaats waar de conflicten zich veelal afspeelden, namelijk in de periferie

van de wereldorde, is een derde algemeen kenmerk. De grootmachten probeerden de invloedssfeer van de 'andere' preventief te beperken om op die manier een 'domino-effect' te vermijden. Als laatste punt van overeenkomst is er de belangrijke aanwezigheid van propaganda, die het beeld van de 'ander' vormde en zorgde voor steun van de eigen bevolking.

3. Het Russisch-Georgische conflict in augustus 2008

In dit hoofdstuk heb ik het over de vijfdaagse oorlog in Georgië begin augustus 2008. Eerst wordt de aanloop naar het gewapend conflict toegelicht door middel van een beschrijving van het land, diens politieke situatie en de voornaamste gebeurtenissen voorafgaand aan de oorlog. Het is immers noodzakelijk de voorgeschiedenis van de korte oorlog te belichten, om de crisis voldoende te kunnen vergelijken met een koude oorlog-conflict. In het tweede deel van dit hoofdstuk zal ik de gebeurtenissen toelichten die rechtstreeks aanleiding gaven tot de oorlog. Daaropvolgend zal worden het conflict in enge zin beschreven, zijnde de vijf dagen in augustus 2008 van gewapende strijd tussen Georgië enerzijds en Zuid-Ossetië, Abchazië en de Russische Federatie anderzijds. Tot slot vermeld ik in het laatste onderdeel de motivaties achter de beslissing om over te gaan tot een gewapend conflict, waarna de gevolgen op korte en lange termijn van deze crisis worden verhelderd samen met houding van de wereld ten opzichte van de vijfdaagse oorlog.

3.1 De Aanloop

Het volgens De Waal meest Kaukasische land was onderdeel van het Russische Tsarenrijk tot 1918, waarna drie jaar onafhankelijkheid volgde (De Waal 2010: 31). In 1921 kwam er echter een einde aan zijn zelfstandig bewind en werd het opgeslokt door de Sovjet-Unie, eerst als onderdeel van de Transkaukasische Socialistische Federatieve Sovjetrepubliek en later als de Georgische Socialistische Sovjetrepubliek. Twee beruchte Georgische politici vierden in de jaren dertig hoogtij in de Sovjet-Unie: Jozef Stalin en Lavrenti Beria. In de jaren vijftig, zestig en zeventig ontwikkelde Georgië zich tot de rijkste staat van de Sovjet-Unie (Cornell 2009: 14; Nygren 2010: 119). Zuid-Ossetië vormde een autonome regio binnen Georgië sinds 1922 en Abchazië een autonome republiek sinds 1931 (De Waal 2010: 230-231).

Op het einde van de jaren tachtig van de vorige eeuw verschijnt Georgisch dissident Zviad Gamsachoerdia steeds nadrukkelijker op het voorplan. In oktober 1990 wordt hij voorzitter van het Georgische parlement. In mei van het volgende jaar verkiest het Georgische volk hem zelfs tot president. Op deze manier leidt Gamsachoerdia zijn land naar de onafhankelijkheid, die officieel pas na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie op 31 december 1991 zal bereikt worden (De Waal 2010: 232). De voormalig dissident was een erg uitgesproken nationalist, wiens slogan: “Georgië voor de Georgiërs”, boekdelen sprak (Niedermaier 2008: 16).

Zuid-Ossetië is een kleine regio aan de grens met Rusland, waar om en bij de 70 000 mensen wonen. De hoofdstad is Tsinvali. De bevolking voelt zich verbonden met Noord-Ossetië, dat deel uitmaakt van de Russische Federatie. Toen Georgië de onafhankelijkheid uitriep in 1991, ging Zuid-Ossetië op zijn beurt op zoek naar autonomie. In Januari 1992 stemden 98% van de Zuid-Ossetiërs in een referendum voor onafhankelijkheid en een hereniging met Rusland. Dit stootte de nationalistische president Gamsachoerdia tegen de borst en een burgeroorlog brak uit. De Ossetische separatisten haalden het in 1992 met hulp van lokale milities, ex-Sovjetsoldaten en andere vrijwilligers. Op 24 juni 1992 werd een Russisch-Georgisch akkoord in Dagomys bereikt over het einde van de oorlog in Zuid-Ossetië. Er werd een Gemeenschappelijke Controle Commissie opgericht, bestaande uit vredeshandhavings-troepen van Georgië, Rusland, Noord-Ossetië en Zuid-Ossetië (De Waal 2010: 233; King 2008: 4; Petrova 2011: 134).

Intussen werd in maart 1992 voormalig minister van Buitenlandse Zaken van de Sovjet-Unie, Edvard Sjevardnadze, de belangrijkste Georgische politicus na de verbanning van Gamsachoerdia.⁷ De houding ten opzichte van de twee opstandige regio's veranderde weliswaar niet fundamenteel (Petrova 2011: 134). Twee maanden na het ondertekenen van het verdrag in Dagomys, brak ook in Abchazië een oorlog uit. Deze regio grenst aan Rusland en de Zwarte Zee, en huist ongeveer 200.000 inwoners. De hoofdstad is Soechoemi. Het spreekt voor zich dat de geostrategische ligging, de grootte van dit district en de aanwezigheid van natuurlijke rijkdommen ervoor zorgen dat Abchazië als vitaler wordt aanzien dan Zuid-Ossetië (Cheterian 2009: 157). De burgeroorlog tussen Georgië en Abchazië sproot voort uit de wil van de etnisch Abchazische bevolking om onafhankelijk te worden. In het begin was het niet de bedoeling om aansluiting te vinden bij de Russische Federatie, maar door de jaren heen gingen hiervoor steeds meer stemmen op. De burgeroorlog draaide uit op een nieuwe nederlaag voor Tbilisi. In mei 1994 werd een wapenstilstand bereikt en vestigden er zich vreedstroepen onder leiding van de Russische Federatie en onder toezicht van de Verenigde Naties, genaamd UNOMIG (Popescu 2011: 67). Rusland erkende in de jaren negentig de onafhankelijkheid van Abchazië echter niet en dwong het zelfs tot onderhandelingen met Georgië in 1997. Georgische paramilitaire groepen probeerden in 1998 de opstandige regio terug onder centrale controle te krijgen, maar de aanvallen hadden eerder een tegengesteld

---

⁷ Gamsachoerdia moet Georgië ontvluchten, nadat er hevige rellen uitbreken in de hoofdstad Tbilisi naar aanleiding van zijn bestuur (De Waal 2010: 232).

resultaat. Een jaar later werd een wapenstilstandsakkoord voorbereid, maar dit werd nooit goedgekeurd. In 1999 kwam er uiteindelijk een referendum over de Abchazische onafhankelijkheid, waarin met een zeer grote meerderheid (97%) werd toegestemd. Moskou gebruikte de oorlog in Abchazië onder meer om Georgië te doen toetreden tot het GOS en zo meer invloed te krijgen op zijn buurland (Cheterian 2009: 158; Nygren 2010: 120, 133).

Sinds het einde van beide burgeroorlogen worden de conflicten tussen Zuid-Ossetië en Abchazië enerzijds en Georgië anderzijds als ‘Frozen Conflicts’ beschouwd. Popescu stelt echter dat de locaties van de conflicten bevroren zijn, maar de confrontaties allerminst. Doorheen de jaren is er immers steeds sprake geweest van provocaties, schermutselingen en talrijke doden aan beide kanten (Popescu 2011: 1).

Sjevardnadze werd in november 1995 verkozen tot president van Georgië en merkte dat de Russische Federatie hem niet ten volle steunde, waardoor hij zich al snel meer op het Westen richtte. De voormalige communistische ministier werd door de oudere Russische generatie aanzien als verrader. Tevens legden ze de schuld voor de val van de Sovjet-Unie gedeeltelijk bij de kersverse Georgische president. Hoewel de Zuid-Kaukasische landen een verdrag voor interetnische verdraagzaamheid, vrede, economie en culturele coöperatie ondertekenden, zag Georgië meer heil in een toenadering tot de NAVO en de Verenigde Staten. In 1997 sloegen vier GOS-landen de handen in elkaar en vormden GUAM, om de invloed van de Russische Federatie te weerstaan (De Waal 2010: 233; Cornell 2009: 38; Niedermaier 2008: 424, 429).⁸

In 1998 ging het project voor de Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) pijpleiding officieel van start. Op deze manier konden de Westerse mogendheden, zonder de invloed van Rusland, uit natuurlijke rijkdommen van de Kaspische Zee putten. Moskou zag dit met lede ogen aan en probeerde het project meermaals te destabiliseren, zonder succes weliswaar. Van 1999 tot 2003 was Georgië één van de landen die financieel het meest gesteund werden door de Verenigde Staten (Cornell 2009: 39-41). In ruil voor deze economische assistentie werd Tbilisi een erg actieve partner van de NAVO via het ‘Partnerschap voor Vrede’-programma en stapte het in 1999 uit diens tegenhanger, het Collectieve Veiligheidsverdrag (Niedermaier 2008: 442, 444).⁹ Na de tweede Tsjetsjeense oorlog eind jaren negentig, vluchtten veel

---

⁸ GUAM: Georgië, Oekraïne, Azerbeidzjan en Moldavië.

⁹ In 2002 werd dit Collectieve Veiligheidsverdrag een organisatie: Collectieve Veiligheidsverdrag Organisatie (CVVO) onder de noemer van het GOS (Niedermaier 2008: 444).

opstandelingen de grens over naar de door Georgië bestuurde Pankisi kloof. Moskou was hier helemaal niet mee gediend en bombardeerde op regelmatige basis nederzettingen in deze streek (De Waal 2010: 190). Sinds Poetin eerst werd verkozen tot Eerste Minister en later tot president van de Russische Federatie is de relatie met Georgië niet bepaald verbeterd. Hij probeerde stelselmatig ex-geheimagenten en andere voorstanders van het Kremlinbeleid op belangrijke politieke posten binnen Abchazië en Zuid-Ossetië te plaatsen. Hierdoor kon hij mee hun beleid bepalen en Tbilisi het vuur verder aan de schenen leggen zonder zichzelf rechtstreeks te hoeven verantwoorden voor zijn bemoeienissen (Cornell 2009: 51). Meermaals probeerde Sjevardnadze Abchazië te heroveren, maar zijn militaire, economische en zelfs politieke pogingen werden steeds in de kiem gesmoord door de separatisten en hun bondgenoten (Niedermaier 2008: 462).

De Russische Federatie legde een visumbeleid op aan de Georgiërs, waardoor het voor hen moeilijker werd hun noordelijk buurland te betreden. De visumregulaties golden evenwel niet voor het de facto onafhankelijke Abchazië en Zuid-Ossetië, waardoor hun inwoners zonder bijkomend papierwerk Rusland konden bezoeken. De Verenigde Staten zetten hun democratiepromotie in het begin van de jaren 2000 verder in Georgië. Ze steunden ook de opbouw van een vrijemarkteconomie en stelden hun strategische interesses in de zuidelijke Kaukasus op deze manier veilig. In december 2002 nodigde Sjevardnadze Amerikaanse troepen uit om het Georgisch leger te moderniseren en voor te bereiden op mogelijke terroristische aanvallen (De Waal 2010: 190, 234; Niedermaier 2008: 458, 466). De Europese Unie kwam in 2003 met een nieuw initiatief voor zijn buurlanden op de proppen: het Europees Nabuurschapsbeleid.¹⁰ Dit zorgde voor een verbeterde handel, financiële bijstand, vereenvoudigde visumregels, energie-akkoorden, conflictbeslechting en dergelijke meer met onder andere Georgië.¹¹ Brussel voorzag in juli van 2003 tevens in een speciale EU Vertegenwoordiger voor de Zuidelijke Kaukasus om het beleid beter op de noden te kunnen afstemmen (Popescu 2011: 2, 72).

Na de verkiezingen van november 2003 waarin Sjevardnadze zich tot winnaar uitriep, braken er zware rellen uit in Tbilisi. Er waren immers onregelmatigheden ontdekt tijdens de stembusgang. Stemlijsten waren vervalst en bepaalde partijen konden op grote overheidssteun rekenen. Het protest ging de geschiedenis in als de ‘Rozenrevolutie’. Sjevardnadze moest

---

¹⁰ European Neighbourhood Policy (ENP)

¹¹ Georgië werd pas in juni 2004 toegevoegd aan de ENP (Popescu 2011: 70).

aftreden en werd opgevolgd door Micheil Saakasjvili, waarna de relaties met de Russische Federatie kortstondig verbeterden (Nygren 2010: 121-122). De ‘Rozenrevolutie’ was de eerste van drie ‘Kleurenrevoluties’ in de voormalige Sovjet-Unie, waarbij door massabetogingen een vredevolle machtswijziging kon worden doorgevoerd (Stewart 2012: 1).¹² Saakasjvili stelde meteen grondige hervormingen in het vooruitzicht. De economie, de strijd tegen corruptie, de territoriale integriteit, lidmaatschap bij Westerse internationale instellingen en een verdere democratisering werden onder handen genomen. De nieuwe Georgische president beloofde Abchazië en Zuid-Ossetië opnieuw onder centraal bestuur te brengen, wat in Moskou op protest werd onthaald (Cornell 2009: 102-103). Poetin en Saakasjvili wilden beiden hun staat versterken en dit zorgde vrijwel meteen voor strubbelingen (Cheterian 2009: 158). De kersverse Georgische president werd dadelijk in de armen gesloten door de administratie van Amerikaans president George Bush die in hem een ideale bondgenoot aan de Russische grens zag. Georgië steunde de Verenigde Staten op zijn beurt in de oorlog tegen het terrorisme in Irak (Asmus 2010: 58).

Een jaar na de revolutie startte de kersverse regering een ‘oorlog tegen smokkelarij’ in Zuid-Ossetië om de criminaliteit in de regio aan te pakken en de porositeit van de staatsgrenzen te verminderen. Ossetische separatisten reageerden met hulp van Moskou en een escalatie tot een grootschalige oorlog kon maar net vermeden worden (Welt 2009: 69, 88, 92). In 2004 en 2005 zetten de provocaties zich verder door: wegen werden geblokkeerd, militaire steun werd steeds verhoogd, Kremlin-loyale politici namen belangrijke posities in, de paspoort- en visumregels werden nogmaals verstrengd voor Georgië en Tbilisi ondernam regelmatig razzia’s in de twee opstandige regio’s (Cornell 2009: 56)

In juli 2006 werd de BTC-pijplijn in gebruik genomen. In het najaar arresteerden de Georgische instanties vier Russische spionnen. Moskou reageerde hevig op deze provocatie en hield meteen alle Georgische visumapplicaties tegen, evacueerde Russische ambtenaren uit Tbilisi, stopte de terugtrekking van soldaten uit Russische militaire basissen in Georgië en onderwierp zijn zuiderbuur aan een volledig economisch embargo. Enkele maanden later trok Poetin zijn troepen vroeger dan verwacht terug uit Georgië en stationeerde ze aan de grens. Het Russische leger voerde grootschalige manoeuvres uit in de Kaukasus en Abchazië, die Rusland duidelijk op een oorlog voorbereidden. Het defensiebudget van Georgië

---

¹² De twee andere ‘Kleurenrevoluties’ vonden plaats in Oekraïne (Oranjerevolutie) en Kirgizië (Tulpenrevolutie). Ze werden ook wel de ‘Bloemenrevoluties’ genoemd.

vertienvoudigde tussen 2004 en 2007 om het leger aan te passen aan NAVO-standaarden. Er werden twee gloednieuwe militaire basissen opgericht in Senaki, vlakbij Abchazië, en in Gori bij Zuid-Ossetië. Het prowesterse beleid van Tbilisi weigerde af te wijken van zijn lijn, ondanks de duidelijke provocaties van de Russische Federatie. De Georgische autoriteiten volhardden zelfs in hun doel om tot de belangrijkste Westerse organisaties toe te treden (Cheterian 2009: 158; Cornell 2009: 61-62, 66; De Waal 2010: 207, 234).

Eind 2007 trad Saakasjvili af na een binnenlandse crisis, maar werd tijdens de vervroegde verkiezingen van januari 2008 toch opnieuw als president verkozen. De diplomatieke relaties met Rusland verbeterden even, maar deze vooruitgang kon niet worden doorgezet. Abchazië en Zuid-Ossetië zochten steeds diepgaandere toenadering tot Moskou en Georgië op zijn beurt tot voornamelijk de NAVO. 2008 Zou het jaar worden waarin de spanningen een onafwendbare climax bereikten (Cornell 2009: 143).

3.2 Het Conflict

In 2008 volgden de gebeurtenissen elkaar razendsnel op. Op binnen- en buitenlands vlak waren er een reeks ontwikkelingen die de vijfdaagse oorlog in augustus 2008 mee tot stand brachten. Zowel Georgië als de Russische Federatie zetten de uitbreiding en modernisering van hun troepenmacht voort. Moskou zorgde voor corridors naar Abchazië en Zuid-Ossetië om bij een mogelijke escalatie snel te kunnen reageren (Cornell 2009: 67). Georgië stapte in maart van datzelfde jaar uit de Gemeenschappelijke Controle Commissie over Zuid-Ossetië. Saakasjvili wilde immers dat er een nieuwe, meer gematigde regering zou opgericht worden in de regio en drong aan op deelname van de OVSE en de EU in het vredesproces. Moskou reageerde meteen door de sancties aan Abchazië, opgesteld op het einde van de twintigste eeuw, op te heffen. De Russische overheid deelde tevens mee dat ze haar bevolking in Georgië voortaan nog beter zou beschermen en dat ze overwoog de onafhankelijkheid van Abchazië en Zuid-Ossetië te erkennen (Cornell 2009: 144).

Deze strubbelingen tussen Tbilisi en Moskou hadden grotendeels te maken met drie belangrijke ontwikkelingen op internationaal vlak. Vooreerst kondigden de Verenigde Staten reeds in 2007 aan dat ze van plan waren een antiraketsysteem te plaatsen in de Tsjechische Republiek en Polen. Dit mechanisme zou volgens Washington niet gericht zijn tegen Rusland, maar tegen mogelijk Iraanse raketten. Moskou zag dit echter als een rechtstreekse bedreiging en provocatie, waarop het moest reageren. (Braun 2012: 396; Cornell 2009: 66). Een tweede gebeurtenis vond plaats in de lente van 2008. Kosovo had de onafhankelijkheid bemachtigd

en deze soevereiniteit werd meteen erkend door vrijwel alle Westerse mogendheden. Dit was een nieuwe slag in het gezicht van Rusland en diens bondgenoot Servië na de NAVO bombardementen op het einde van de twintigste eeuw.¹³ Poetin zond vrijwel meteen een waarschuwing uit naar Georgië, dat hij zou reageren op het Westen, de NAVO en de Verenigde Staten in de betwiste gebieden van de Zuidelijke Kaukasus, wanneer zij de onafhankelijkheid van Kosovo zouden erkennen. De internationale gemeenschap duidde meteen op de mogelijke precedentwaarde van een onafhankelijk Kosovo voor de situatie in de Zuidelijke Kaukasus. Het gaf de Russische Federatie immers een mogelijk voorwendsel om de onafhankelijkheid van de twee betwiste gebieden in Georgië te erkennen en te beschermen (Asmus 2010: 87; Cornell 2009: 67). Een derde belangrijk voorval speelde zich af in april 2008 tijdens de NAVO-top te Boekarest. Georgië en Oekraïne drukten op deze conferentie nogmaals hun wil uit om in de toekomst toe te treden tot de verdragsorganisatie. Tbilisi en Kiev hoopten dat ze aan het ‘Lidmaatschap Actieplan’ zouden worden toegevoegd, maar deze wens werd hen geweigerd. Desalniettemin was er volgende uitspraak op het slotcommuniqué van de top:

“NATO welcomes Ukraine’s and Georgia’s Euro-Atlantic aspirations for membership in NATO. We agreed today that these countries will become members of NATO.” (De Waal 2010: 208-209)

De Russische Federatie wilde haar invloedzone in de voormalige Sovjet-Unie niet uit handen geven en zag deze verklaring als een aanval tegen haar buitenlandse beleid (Cheterian 2009: 162). Deze internationale ontwikkelingen waren koren op de molen van Moskou om actie te ondernemen in de Kaukasus en gaven Poetin bijkomende argumenten en justificaties voor een potentiële oorlog.

Als reactie op de NAVO-top beval Poetin aan zijn regering om directe gouvernementele relaties met Abchazië en Zuid-Ossetië aan te knopen. Vermits beide regio’s onderdeel waren van Georgië, veroordeelden het Westen en Tbilisi deze beslissing meteen. In april volgde een eerste escalatie in Abchazië. Georgië verhoogde zijn troepenaantal in de Kodori kloof. Rusland haalde daarop enkele onbemande Georgische herkenningsvliegtuigen uit de lucht (De Waal 2010: 209). Beide landen startten tevens militaire oefeningen. In het Noorden van de Kaukasus ging het Russische ‘Kavkaz – 2008’-manoeuvre van start. Het

---

¹³ De NAVO bombardeerde Servië in 1999 naar aanleiding van hun conflict met de Albanese minderheid in Kosovo. Als voornaamste bondgenoot van Servië werd de Russische Federatie echter niet geraadpleegd door de Verdragsalliantie, wat Moskou natuurlijk danig tegen de borst stootte (Asmus 2010: 91).

Georgische leger ondernam een gevechtsoefening in de vorm van de ‘Immediate Response – 2008’-training (Cheterian 2009: 164). Moskou riep tevens vrijwilligers en soldaten met ervaring in bergachtig gebied op en verzamelde hen aan de voet van de Kaukasus (Cornell 2009: 69, 74).

Verschillende partijen, waaronder Duitsland, probeerden vredesonderhandelingen en diplomatieke relaties op te starten tussen de twee partijen, maar deze werden snel afgebroken of kwamen te laat op gang. In juli 2008 sloeg het conflict in Abchazië over naar Zuid-Ossetië, waar Georgisch gecontroleerde dorpen en separatistische gebieden zich kriskras door elkaar bevonden. Mortierinslagen, aanslagen en schietpartijen kwamen dag na dag regelmatig voor (De Waal 2010: 209-210). Op 1 augustus werden vijf Georgische vredessoldaten omgebracht door een bomaanslag en volgden er gevechten in Tsinvali (Cheterian 2009: 159)

Saakasjvili zag stilaan geen andere uitweg meer dan een militaire aanval tegen Zuid-Ossetië. Hierin werd hij bijgetreden door zijn Nationale Veiligheidsraad. De Georgische president wou zijn belofte, wat betreft het herstellen van de territoriale integriteit, houden en verwachtte hoe dan ook een annexatie door Rusland van de twee opstandige regio’s. Hij hoopte een nieuwe regering te kunnen installeren in Zuid-Ossetië. Saakasjvili dacht ook dat Rusland geen oorlog zou starten om de kleine regio en verwachtte steun vanuit het Westen, niet in het minst van de Verenigde Staten (Asmus 2010: 24, 31, 37, 40). Zowel Condoleeza Rice als George Bush hadden echter in privégesprekken benadrukt dat Georgië geen hulp moest verwachten bij een oorlog met Rusland en dat Washington zelfs helemaal gekant was tegen een militair conflict. Een conflict in de Kaukasus zou immers de Amerikaanse positie aantasten en Moskou de mogelijkheid geven zijn invloedzone te versterken. Desondanks dachten enkele Georgische politici dat de Verenigde Staten hen zouden steunen, omdat onder andere de Bush-administratie Saakasjvili en Georgië op publieke conferenties steeds vastberaden steunde (Blank 2009: 435; Bowker 2011: 197).

Begin augustus waren vele wereldleiders ofwel op vakantie ofwel aanwezig bij de opening van de Olympische Spelen in Peking. De oorlog die zou uitbreken in Georgië, werd dus allerminst verwacht door de internationale gemeenschap. Begin augustus waren er enkele confrontaties langs beide zijden. Bovendien evacueerden de separatisten al enkele dagen vrouwen en kinderen uit de toekomstige conflictzone en stroomden talloze Russische reporters toe in en rond Tsinvali (Asmus 2010: 28, 75; Cornell 2009: 149). Op 7 augustus 2008 startte de eigenlijke oorlog pas echt. Om zeven uur in de avond kondigde Saakasjvili

eerst nog een staakt-het-vuren af, maar hier kwam geen reactie op vanuit Zuid-Ossetische hoek. Hij gaf daarop, om elf uur 's avonds, het teken om een offensief tegen de stad Tsinvali te starten. De eerste bommen bereikten de hoofdstad van Zuid-Ossetië om vijf over half twaalf (De Waal 2010: 211). Meteen na de eerste bombardementen vielen Georgische grondtroepen Tsinvali binnen. Volgens één van de commandanten om volgende reden: “*To restore constitutional order!*” (Cheterian 2009: 159).

Een dag later zette de 58ste divisie van het Russische leger koers richting Tsinvali door de Roki tunnel. Ze startten tegelijkertijd met lucht- en cyberaanvallen op belangrijke Georgische doelwitten. Rond vier uur in de namiddag bereikten de eerste Russische grondtroepen en tanks de Zuid-Ossetische hoofdstad. Het plan van Saakasjvili om Tsinvali te veroveren en meteen de verbindingswegen naar Rusland te blokkeren, kon zodoende niet verwezenlijkt worden (Cheterian 2009: 159; Cornell 2009: 152; De Waal 2010: 212). Naar aanleiding van de gevechten spoedde Poetin zich uit Peking terug naar Rusland. Hij reisde meteen door naar Vladikavkaz, waar hijzelf de leiding nam over de tegenaanval van zijn troepen (Asmus 2010: 179).

De Russische grondtroepen, gesteund door Zuid-Ossetische milities en vrijwilligers, konden op 10 augustus hun Georgische tegenstanders uit Tsinvali verdrijven. Diezelfde dag ondernam Rusland luchtaanvallen op de belangrijkste militaire doelwitten van Georgië. Onder meer de nieuwe legerbasissen in Gori en Senaki werden onder vuur genomen. Tevens werd een tweede front geopend in Abchazië, waarbij de separatisten de door Georgië bezette Kodori kloof eenvoudig kon veroveren (Cheterian 2009: 159-160). Het werd snel duidelijk dat Poetin en de zijnen niet enkel militaire doelwitten onder vuur namen, maar ook belangrijke economische voorzieningen zoals verbindingswegen, pijpleidingen en dergelijke meer. Op deze manier kon Moskou niet alleen Georgië, maar ook diens bondgenoten economisch straffen. Georgië zag in dat de oorlog enkel op een vernedering zou uitdraaien en stelde reeds op 10 augustus een wapenstilstand voor, maar hier werd geen gehoor aan gegeven (Cornell 2009: 153). Een dag later trokken de Georgische troepen zich verder terug en verzamelden ze zich rond Tbilisi (Asmus 2010: 183).

Op 12 augustus werd onder aanvoeren van Frans president Sarkozy een wapenstilstandsakkoord bereikt. Deze overeenkomst werd getekend door de Georgische president op 15 augustus en een dag later door Medvedev, nadat de Russische troepen Gori hadden veroverd. De vage bewoording van het zes punten tellende akkoord, stelde de

Russische Federatie in staat een veiligheidsperimeter op te stellen buiten de grenzen van Abchazië en Zuid-Ossetië (Cheterian 2009: 160; De Waal 2010: 215). De Verenigde Staten speelden geen opmerkelijke rol van betekenis in de vredesprocessen, omdat ze het risico niet wilden lopen met Rusland de strijd aan te gaan en op die manier een nieuwe Koude Oorlog-retoriek te bekomen. Hierdoor werd ook de NAVO buitenspel gezet en was het de Europese Unie, die voortaan het voortouw zou nemen in Georgië. Frankrijk had op dat moment het roterend voorzitterschap in handen en president Sarkozy startte de diplomatieke gesprekken. Met behulp van de OVSE slaagde de Franse staatsleider erin een akkoord uit te werken met Moskou. Saakasjvili had niet veel in de pap te brokken. Enkel staatssecretaris Rice van de Verenigde Staten wijzigde het wapenstilstandsakkoord lichtelijk (Asmus 2010: 177, 191-209). De overeenkomst bevatte zes punten: er mocht geen toevlucht meer genomen worden tot geweld, er moest een einde gemaakt worden aan alle vijandigheden, humanitaire hulp diende toegelaten te worden, Georgische troepen moesten zich terugtrekken naar hun permanente basissen en de Russische strijdkrachten moesten teruggaan tot waar ze zich voor het conflict bevonden. Voorafgaand aan de aankomst van internationale mechanismen werd de Russische vredeshandhavings-troepen toegestaan bijkomende veiligheidsmaatregelen te treffen. Tot slot zou een internationaal debat over de toekomstige status van Zuid-Ossetië en Abchazië plaatsvinden om hun veiligheid in de toekomst te garanderen (Asmus 2010: 201).

3.3 Het Gevolg

Gezien het verschil in mansterkte was de oorlog voor Georgië reeds op voorhand verloren. De 13.000 Georgische militairen moesten het opnemen tegen 40 000 Russische soldaten, gesteund door 3000 Zuid-Ossetische strijders en een resem vrijwilligers uit de Kaukasus (Asmus 2010: 165; Cheterian 2009: 162). Na het staakt-het-vuren van 12 augustus hielden de bombardementen van Rusland nog een hele tijd aan (Cornell 2009: 5). In de vijfdaagse oorlog stierven 850 mensen, waarvan de helft burgerslachtoffers. 138.000 Inwoners moesten hun huizen ontvluchten voor het geweld en een jaar na het wapenstilstandsakkoord waren 40 000 mensen nog steeds niet kunnen terugkeren. Er was veel schade toegebracht aan nutsvoorzieningen, huizen en verbindingswegen. Tevens verloor Georgië belangrijke buitenlandse investeerders. De andere Kaukasische landen werden ook getroffen. Armenië verloor ongeveer een half miljard dollar aan ingevoerde middelen vanuit de Zwarte Zee. De getroffen energieleidingen waren dan weer een grote economische aderlating voor Azerbeidzjan (De Waal 2010: 216-218). De etnisch-Georgische bevolking werd verdreven uit

Abchazië en Zuid-Ossetië, die voortaan gecontroleerd werden door afscheidingsbewegingen in samenwerking met het Kremlin (Popescu 2011: 67).

Op 26 augustus 2008 erkende de Russische Federatie officieel de onafhankelijkheid van Abchazië en Zuid-Ossetië. Hierin werden ze enkel door Venezuela en Nicaragua bijgetreden. De voormalige Sovjetrepublieken stonden weigerachtig tegenover de erkenning van de twee regio's uit angst voor de precedentwaarde. Ondanks hun soevereiniteit was er sprake van een de facto annexatie vanwege Rusland. Moskou startte een economisch herstelplan, bouwde nieuwe transportwegen en sloot bilaterale, militaire verdragen met de regio's (De Waal 2010: 215). Op 8 september kwamen Frans president Sarkozy en zijn Russische collega Medvedev tot een nieuw akkoord. De Russische vredeshandhavingstroepen moesten zich uit de veiligheidszone terugtrekken en werden vervangen door 200 onbewapende EU-waarnemers (Cornell 2009: 211-212).¹⁴

Meteen na de oorlog werd de vraag gesteld, wie het conflict had doen losbarsten. Rusland beweerde dat Georgië de eerste aanval had ingezet op Tsinvali en dat Moskou enkel zijn burgers probeerde te beschermen van een Georgische genocide. Het Kremlin wees daarbij naar de acties van de NAVO in Kosovo op het einde van de twintigste eeuw. Door middel van deze verwijzing werd de Verdragsalliantie buitenspel gezet in haar veroordeling van het conflict. Georgië daarentegen stelde dat ze enkel had gereageerd op de provocaties vanwege het Kremlin. Het had immers troepenbewegingen aan de grens en Russische militaire steun aan de regio's vastgesteld. Saakasjvili zag geen andere uitweg meer dan een militair conflict om de Russische annexatie van Abchazië en Zuid-Ossetië tegen te gaan. De UNOMIG en OVSE slaagden tevens niet in hun opzet om een diplomatieke oplossing te vinden. Ze kregen immers niet genoeg macht en steun van het Westen om een vredesakkoord te bereiken. De internationale actoren waren het er na een tijdje over eens dat Georgië de oorlog had ingezet na een provocatie van Zuid-Ossetië (Cheterian 2009: 161, 165).

De oorlog verdeelde de Europese Unie onderling. Het Verenigd Koninkrijk, Zweden, de Baltische Staten en Polen riepen op tot harde acties tegen Rusland, maar landen als Duitsland en Frankrijk pleitten voor een meer gematigde politiek. Enkele maanden na de oorlog groeiden beide partijen dichter naar elkaar toe, toen stilaan duidelijk werd hoe de oorlog tot stand gekomen was. Het werd nogmaals aangetoond dat op het vlak van 'high politics' de lidstaten steeds de Unie vooraf gingen. Desalniettemin speelde de EU een

---

¹⁴ EUMM genaamd: European Union Monitoring Mission (Popescu 2011: 90)

belangrijke rol bij het oplossen en stabiliseren van het conflict. Ze nam hierdoor de rol van de Verenigde Staten en de NAVO over als belangrijkste Westerse organisatie in de Zuidelijke Kaukasus (Popescu 2011: 90-93).

Voor het eerst sinds 1979 was het Russische leger de nationale grenzen overgestoken. De oorlog was niet enkel het gevolg van verslechterde relaties met Georgië, maar met het Westen, de NAVO en de Verenigde Staten in het algemeen. De Russische Federatie zag de oorlog in de Zuidelijke Kaukasus als een strijd om invloedzones en een aanklacht tegen de zogezegde hegemonie van Washington. De vijfdaagse oorlog was een eerste exploit van de revisionistische agenda van Moskou (Cheterian 2009: 164; Cornell 2009: 209). Medvedev stelde op de Wereld Beleidsconferentie in Evian 2008 het volgende:

“The United States must adhere strictly to international law and accept the reality of a polycentric international system not ruled from a single capital ... NATO must halt its mechanical enlargement... and confine itself to issues of ‘hard security’ within the geographical limits of the alliance. The EU and OSCE must eschew double standards, respecting the national and historical peculiarities of each state.” (Cornell 2009: 208-209)

Na het einde van de korte oorlog ontstak er een propagandaoorlog tussen de Georgische Republiek en het Westen enerzijds en de Russische Federatie anderzijds. Eerst en vooral schoven Moskou en Tbilisi de schuld voor de oorlog in elkaars schoenen. Russische media verwezen tevens naar de interventie van de NAVO in Kosovo in 1999 en gaven aan dat deze veel gewelddadiger was dan de oorlog in Georgië (King 2008: 8-9). In de Amerikaanse media werd het conflict gekaderd in een Koude Oorlog retoriek, die steevast Rusland als de schuldige naar voor bracht (Bayulgen 2013: 513).

De strategische winnaar van de vijfdaagse oorlog was de Russische Federatie. Ze stelde haar invloedzone veilig en zorgde ervoor dat Georgië niet gauw zou kunnen toetreden tot de NAVO. De Amerikanen trokken hun plannen voor een antiraketsysteem in Centraal-Europa in september 2009 in uit vrees voor een verdere escalatie. Poetin had echter gehoopt een regimewijziging te kunnen bewerkstelligen in Tbilisi, maar dat opzet werd niet bereikt. De NAVO-Rusland raad werd ontbonden en Georgië stapte uit het GOS. Zuid-Ossetië en Abchazië verklaarden hun onafhankelijkheid, maar werden de facto door Moskou bestuurd gebieden. Zoals in elke oorlog was de gewone bevolking het grootste slachtoffer. Vele mensen verloren hun huizen en moesten vluchten. Tevens kreeg de Georgische economie enkele maanden later nogmaals een enorme klap te verwerken als gevolg van het uitbreken

van de globale financiële crisis. De oorzaken van het conflict zijn niet opgelost. Georgië is nog steeds vastberaden in zijn zoektocht naar Westerse steun en integratie, terwijl Rusland dit wil tegenhouden en Tbilisi probeert te destabiliseren. Een nieuwe oorlog in Georgië of een ander land in de betwiste invloedzone tussen het Westen en de Russische Federatie behoort met andere woorden nog steeds tot de mogelijkheden (Asmus 2010: 210, 219, 230; Braun 2012: 396; Cornell 2009: 210).

In januari 2009 ondertekenden Georgië en de Verenigde Staten een nieuw akkoord over militaire, economische en politieke samenwerking. Hiermee onderstreepte Saakasjvili dat hij nog steeds overtuigd was van het Westerse pad dat Tbilisi was ingeslagen, ondanks de pogingen van Moskou om dit beleid te destabiliseren (Blank 2009: 441-442). Later dat jaar werd een akkoord gesloten over de Nabucco-pijplijn die de Kaspische Zee via Georgië zou verbinden met Europa. In september 2009 ondertekende het Kremlin een militair samenwerkingsakkoord met Abchazië en Zuid-Ossetië, waardoor de reeds gevestigde Russische troepen er officieel gestationeerd konden blijven (De Waal 2010: 235). De oorlog bewerkstelligde dat Georgië geen direct uitzicht had op NAVO-lidmaatschap. Het onvoldoende gemoderniseerde leger, de hybride democratie, de corruptie en het gebrek aan territoriale integriteit staan een toetreding in de weg (Kriz 2011: 95).

De relaties met de Europese Unie verbeterden wel significant. In maart 2011 werd een liberaler visumregime van kracht en later dat jaar startten de onderhandelingen over een ‘Associatieakkoord’ en een ‘Diepgaand en Alomvattend Vrijhandelsakkoord’ (Nodia 2012: 733). Deze akkoorden verdiepen de politieke en economische banden tussen de EU en Georgië in het kader van het ‘Oostelijk Partnerschap’. In juni 2014 werden de overeenkomsten getekend (European Union: EU-Georgia AA). Nodia spreekt van een meer pragmatisch kijk op geopolitieke situaties binnen Georgië sinds de vijfdaagse oorlog, waardoor Tbilisi een ‘normaler’ beleid voert, aangepast aan de regio (Nodia 2012: 734).

In 2012 won de coalitie ‘Georgische Droom’ van Bidzina Ivanisjvili, de rijkste man van Georgië, de verkiezingen. Hij trad het jaar erna reeds af en werd vervangen door zijn beschermeling, Irakly Garibasjvili. De Georgische miljardair zou er een betere relatie met Poetin op nahouden door hun gemeenschappelijke afkeer voor Saakasjvili (The Economist: Dreams Deferred).

Georgië is nog steeds een heel arm land en sinds de komst van de ‘Georgische Droom’ lijkt het land terug af te glijden naar de periode voor de ‘Rozenrevolutie. Het nepotisme en de

bureaucratie keerden terug in het beleid en politieke vervolgingen zijn opnieuw in trek. De handel met Rusland is opgetrokken. Tevens zijn er steeds meer Russofiele en Euraziatische gedachten onder de bevolking terug te vinden, mede onder druk van de Georgische Orthodoxe Kerk. Na de annexatie van de Krim in maart 2014 (zie later), zochten Abchazië en Zuid-Ossetië nog meer toenadering tot hun grote noordelijke buur (Wilson 2015: 169-171). De uitzichtloosheid op lidmaatschap bij de NAVO en de EU lijken er met andere woorden voor te zorgen dat Tbilisi weer betere relaties met Moskou begint aan te knopen.

4. Het huidige conflict in Oekraïne

Dit hoofdstuk is gewijd aan de actuele conflictsituatie in Oekraïne. Eerst zal ik een overzicht geven van de belangrijkste gebeurtenissen in de geschiedenis van het ‘Grenslan^d’.¹⁵ Door deze korte inleiding is het eenvoudiger om in het volgende hoofdstuk de huidige gebeurtenissen te begrijpen en een vergelijking te maken met een Koude Oorlog-conflict. In het tweede gedeelte wordt de huidige crisis uitgebreid onder de loep genomen. Hierbij zal ik als beginpunt 21 november 2013 nemen en als eindpunt het tweede Minsk-akkoord van 11 februari 2015. Het conflict loopt echter tot op de dag van vandaag door. In het derde onderdeel van dit hoofdstuk worden de oorzaken, motieven en de vermoedelijk directe gevolgen van het geschil in Oekraïne toegelicht.

4.1 De Aanloop

Een kort intermezzo tussen de Eerste Wereldoorlog en de inval van de bolsjewieken buiten beschouwing gelaten, heeft Oekraïne, het ‘Grenslan^d’, tot 1991 nooit onafhankelijkheid gekend.¹⁶ Het maakte immers steeds deel uit van grotere rijken zoals het Pools-Litouwse Gemenebest, de Oostenrijks-Hongaarse Dubbelmonarchie en natuurlijk de Unie van Socialistische Sovjetrepublieken, waarvan Kiev echter wel een stichtend lid was. Uit de geschiedenis blijkt dat het Grenslan^d vaak is opgesplitst tussen het Westen en het Oosten, wat de verschillen in de hedendaagse Oekraïense maatschappij verklaart. Het multiculturele aspect van het Oekraïne dat doorheen de tijd gevormd werd, verminderde tijdens de Sovjetperiode sterk als gevolg van repressie en deportaties (Jansen 2014: 7; Sakwa 2015: 7,9).

De Oekraïense Sovjetrepubliek vormde na de oprichting van de Sovjet-Unie in 1922 de facto één geheel met zijn Russische tegenhanger. Een jaar later werd niet alleen gestart met een Oekraïniseringsbeleid om meer eenheid te scheppen, maar ook een grootschalige collectivisering en industrialisering werden ingezet. De hervorming van de landbouw had zware gevolgen voor de Oekraïense bevolking. In 1932 en 1933 brak er een hongersnood uit die het leven kostte aan meer dan vijf miljoen mensen.¹⁷ In de jaren dertig startte Stalin tevens met zuiveringen, die uiteindelijk resulteerden in zijn Grote Terreur en wederom voor ontelbare doden zorgde. (Jansen 2014: 104-114, 231).

---

¹⁵ De letterlijke vertaling van ‘Oekraïne’ is immers ‘land aan de grens [van Rusland]’ ofte ‘Grenslan^d’ (Jansen 2014: 9).

¹⁶ Oekraïne was met andere woorden onafhankelijk tussen 7 november 1917 en begin 1919 (Jansen 2014: 92-97)

¹⁷ Deze hongersnood staat bekend onder de term ‘Holodomor’, dat ‘dood door honger’ betekent.

Het lijden van de Oekraïense bevolking kreeg een vervolg in de Tweede Wereldoorlog. Nazi-Duitsland bezette het land van 1941 tot 1944 en roeide de grote Joodse populatie vrijwel helemaal uit. Het Rode Leger bevrijdde Oekraïne na een lange strijd, maar kon niet verhinderen dat er om en bij de vier miljoen doden vielen. De uitbreiding van het grondgebied van de Oekraïense Sovjetrepubliek na de oorlog ging gepaard met grote deportaties van onder andere de Krimtataren. In 1954 droeg de toenmalige Secretaris-Generaal van de Sovjet-Unie, de Oekraïner Nikita Chroesjtsjov, de Krim over aan Oekraïne naar aanleiding van de driehonderdste verjaardag van de Russisch-Oekraïense hereniging. Vele etnische Russen waren echter gekant tegen deze beslissing (Jansen 2014: 129, 131, 148, 232; Mankoff 2014: 62).

De verdere industrialisering, voornamelijk in Oost-Oekraïne, zorgde voor een magere economische groei in de jaren zestig, zeventig en tachtig van de vorige eeuw. In 1986 kwam Oekraïne nogmaals in het wereldnieuws door de ontploffing van de kerncentrale in Tsjernobyl. Het aantreden van Gorbatsjov als secretaris-generaal van de Sovjet-Unie zorgde voor een onafhankelijkheidsimpuls in de deelstaten. Zijn beleid van ‘Glasnost’ en ‘Perestrojka’ zorgde immers voor meer vrijheid voor de lidstaten. In Oekraïne werd de zoektocht naar autonomie ingezet onder leiding van de nationaalcommunistische Leonid Kravtsoek. Hij werd in juli 1990 reeds tot parlementsvoorzitter verkozen (Jansen 2014: 160-165). Na de mislukte staatsgreep in augustus 1991 riep het Oekraïense parlement, de Verchovna Rada, de onafhankelijkheid uit. Op 1 december van datzelfde jaar werd deze unaniem bevestigd in een referendum onder de gehele bevolking en Kravtsoek werd tegelijkertijd tot president verkozen (Sakwa 2015: 9). De Belavezja akkoorden tussen Oekraïne, Wit-Rusland en de Russische Federatie leidden tot de vorming van het GOS waardoor er in de laatste maand van 1991 definitief een einde kwam aan de Sovjet-Unie (Charap 10-11/2014: 226).

Het onafhankelijke Oekraïne kan onderverdeeld worden in 8 regio's, waarvan de Krim en zuidoost Oekraïne een grote Russischtalige minderheid herbergen (Rywkin 2014: 120). In 1992 werd de Oekraïense Orthodoxe Kerk opgericht ten nadele van de Russische. Datzelfde jaar kreeg de Krim tevens een autonome status binnen Oekraïne. Twee jaar later werd een akkoord met de Russische Federatie bereikt over de ontmanteling van de kernwapens in ruil

voor goedkope energie en de erkenning van de grenzen en veiligheid van Oekraïne.¹⁸ Bij de Oekraïense presidentsverkiezingen in juli 1994 werd de prowesterse kandidaat Leonid Koetsjma verkozen boven de meer Russisch-gezinde Kravtsjoek. Onder zijn bewind werd de nationale Oekraïense munt, hryvnja, ingevoerd en kwam er een nieuwe, presidentieel-parlementaire grondwet in 1996. Een jaar later tekende het staatshoofd een vriendschapsverdrag met Rusland en werd een verdere huur over de Zwarte Zeevloot uitgewerkt. De Russische Federatie kreeg vier vijfde van de marine in Sebastopol toebedeeld. Terzelfdertijd was Oekraïne één van de stichters van GUAM en nam het deel aan het ‘Partnerschap voor Vrede’-programma van de NAVO. Het Oekraïense buitenlandse beleid was met andere woorden een evenwichtsoefening tussen het Westen en de voormalige Sovjet-Unie. In 1999 werd Koetsjma herverkozen tot president, maar hij kreeg steeds meer af te rekenen met een sterke oppositie. Zijn privatiseringspolitiek had immers de oligarchen een grote macht gegeven en corruptie hoogtij laten vieren. Hij trachtte protesterende stemmen onder de tafel te vegen door journalisten en opposanten hard aan te pakken. Desalniettemin bleef het protest aanzwellen tot aan de presidentsverkiezingen van 2004 (Jansen 2014: 173-176; Mankoff 2009: 247-248)

Koetsjma kon na twee ambtstermijnen niet opnieuw verkozen worden en steunde toenmalig eerste minister Viktor Janoekovitsj. Laatstgenoemde was geboren en getogen in Donetsk en hield een meer autoritair en Russisch beleid aan. Hij werd gesteund door het oosten en zuiden van Oekraïne.¹⁹ Zijn voornaamste tegenstander was de democratische, nationalistische en westers-georiënteerde Viktor Joesjtsjenko. Die mocht op goedkeuring rekenen van het noorden en westen van het land. De polls, voorafgaand aan de verkiezingen, verwachtten een overwinning voor het prowesterse kamp. De Russisch-gezinden deden er alles aan om Joesjtsjenko van een overwinning te houden en de verkiezingscampagnes werden steeds bitsiger. De achterban van Janoekovitsj probeerde hun voornaamste tegenkandidaat zelfs te vergifigen met dioxine. Joesjtsjenko overleefde de aanslag en kon hierdoor op nog meer steun rekenen. In de eerste ronde kreeg Janoekovitsj 39,9% van de stemmen, zijnde 0,7% meer dan zijn voornaamste tegenstander. De tweede ronde werd gehouden op 21 november 2004 en werd onverwacht gewonnen door Janoekovitsj met 49,5%

---

¹⁸ Deze kernwapens waren achtergebleven na de val van de Sovjet-Unie en zorgden ervoor dat Oekraïne even de tweede grootste kernmacht ter wereld was (Jansen 2014: 170).

¹⁹ Janoekovitsj was een controversieel persoon, omdat hij reeds in de jaren zestig en zeventig vijf jaar in de gevangenis had doorgebracht op gronde van diefstal en mishandeling (Sakwa 2015: 51)

van de stemmen. Het maatschappelijk middenveld ging massaal de straat op om de uitslag van de verkiezing aan te vechten. Ze verzamelden op het Maidan in Kiev.²⁰ De OVSE steunde de aanhang van Joesjtsjenko in hun beweringen, dat er grootschalige fraude was gepleegd tijdens de stembusgang. Op 26 december werd hierdoor een uitzonderlijke derde ronde uitgeschreven door het hooggerechtshof. Deze keer verliep de verkiezing eerlijk en kwam de westerse kandidaat, Viktor Joesjtsjenko, met 52% van de stemmen als winnaar uit de bus. Julia Tymosjenko, een oligarche, werd aangeduid als eerste minister. De protesten die plaatsvonden in november en december van 2004 zouden de geschiedenis ingaan als de ‘Oranjerevolutie’. Na Georgië was het de tweede ‘Kleurenrevolutie’ in een ex-Sovjetstaat. De betogers pleitten vredevol voor minder corruptie, hervormingen en een betere economie (Jansen 2014: 180-181; Sakwa 2015: 51).

Op 8 december 2004 werd de grondwet van 1996 geamendeerd. Het parlement werd versterkt en vanaf 1 januari 2006 zou de president de eerste minister niet meer kunnen nomineren en diens kabinet niet meer ontslaan. Oekraïne werd tevens toegevoegd aan het Europees Nabuurschapsbeleid van de Europese Unie, dat in 2008 zou verscherpt worden tot het ‘Oostelijk Partnerschap’. Begin januari 2006 was er sprake van een eerste gascrisis, nadat Gazprom besloot de kraan dicht te draaien. Het Russische staatsbedrijf had immers een plotse prijsverhoging ingevoerd, die Oekraïne weigerde te betalen. In 2008 werd Oekraïne, net zoals Georgië, niet toegelaten tot het ‘Lidmaatschap Actieplan’ van de NAVO, maar er werd hen wel een toekomstige toetreding beloofd. Ondanks de toenaderingen tot het Westen, werd het de bevolking stilaan duidelijk dat de Oranjerevolutie tot weinig resultaat had geleid. De beloftes tot hervormingen werden niet ingewilligd en het land werd nog steeds bestuurd door corruptie en oligarchen. De energieprijzen werden zelfs nog verhoogd en de globale financiële crisis sloeg in Kiev in als een bom. Enkel de persvrijheid en het democratische verloop van verkiezingen waren verbeterd. In januari 2009 volgde een nieuw gasconflict met Rusland, dat opgelost werd door een niet helemaal koosjer compromis tussen Tymosjenko en Poetin (Jansen 2014: 182-183; Popescu 2011: 80; Sakwa 2015: 52; Wilson 2015: 13).

Op 7 februari 2010 werd Janoekovitsj dan toch op een democratische wijze tot president verkozen. Zijn beleid werd grotendeels bepaald door de ‘familie’, een groep van familieleden en hechte vrienden rond de president. Hij startte meteen met een campagne tegen oppositieleden. Onder andere voormalig eerste minister Tymosjenko werd veroordeeld tot een

---

²⁰ Voluit het ‘Maidan Nezalezjnosti’ ofte Onafhankelijkheidsplein.

lange gevangenisstraf naar aanleiding van haar rol in de gascrisis van 2009. In april van datzelfde jaar werd de leen van Sebastopol aan de Russische Federatie verlengd tot 2042. In oktober 2010 draaide Janoekovitsj de amendementen van 2004 op de grondwet terug en versterkte op die manier zijn eigen positie. De verkiezingen verliepen voortaan opnieuw in een minder democratisch klimaat, waardoor de partij van de president, de ‘Partij van de Regio’s’, de macht eenvoudig in handen hield. In juli 2012 gaf hij de Russische taal een officiële regionale status in sommige delen van het land. Janoekovitsj trachtte, zoals zijn voorgangers uit de jaren negentig, te laveren tussen de Russische Federatie en het Westen.

Het Oekraïense staatshoofd was sinds 2010 in onderhandeling met de Europese Unie over een ‘Associatie- en Vrijhandelsakkoord’.²¹ Naarmate de onderhandelingen met Brussel vorderden, kwam Moskou met economische voordelen en tevens dreigementen op de proppen om Oekraïne van dit akkoord met de EU te houden.²² Desalniettemin zou Janoekovitsj op de EU-top in Vilnius over het Oostelijk Partnerschap, op 28 en 29 november 2013, het Associatie- en Vrijhandelsakkoord tekenen. Even daarvoor, op 21 november, besliste de Oekraïense president plots het akkoord met de EU dan toch niet te zullen ondertekenen. De overeenkomst met Brussel zou immers desastreuze gevolgen hebben voor de Oekraïense economie op korte termijn, vermits de prijzen en de kwaliteit van de producten aan de Europese markt dienden aangepast te worden. Tevens zou de economie een grondige hervorming moeten doorgaan en de regelgeving zou afgestemd moeten worden op die van de Europese Unie. Deze verplichtingen zouden de eerste jaren na de ondertekening van het akkoord voor hoge kosten zorgen. Op lange termijn daarentegen zouden deze investeringen gunstig uitdraaien voor de Oekraïense economie, vermits de Europese markt de winsten voor Kiev aanzienlijk zouden kunnen verhogen. Janoekovitsj wilde dit risico echter niet nemen en gaf voorrang aan snelle economische voordelen. Hij koos met andere woorden later voor de aangeboden hulp van Rusland en dit betekende de start van het huidige conflict in Oekraïne (Jansen 2014: 184-192; Pradhan 2015: 9; Sakwa 2015: 40, 55-57).

---

²¹ Het ‘Association Agreement (AA)’ bevatte een ‘Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA).

²² President Poetin beloofde onder andere een grote financiële injectie in de Oekraïense economie en een voordeligere gasprijs. In augustus 2013 stelde Poetin een importban tegen Oekraïne in om Oekraïne te doen afzien van het akkoord met de Europese Unie (Jansen 2014: 192, 234).

4.2 *Het Conflict*

Nadat president Janoekovitsj had aangekondigd het Associatieakkoord met de Europese Unie niet te tekenen, riep de Oekraïense journalist Mustafa Nayyem op tot protest. Aan deze oproep werd massaal gevolg gegeven en het Onafhankelijkheidsplein in het centrum van Kiev stroomde al snel vol met tienduizenden ontevreden burgers. Het werd meteen duidelijk dat het protest niet enkel doelde op de gemiste Westerse kans, maar tevens op het algemene binnenlandse beleid van de president en zijn ‘familie’. De meeste betogers waren gewone burgers die genoeg hadden van de corruptie en de neiging naar autoritarisme van het toenmalige regime. De volgende dagen ging het protest verder. Op 24 november 2013 was de menigte even groot als negen jaar eerder tijdens de Oranjerevolutie. Eind november verminderde het protest op ‘Euromaidan’ en dacht Janoekovitsj dat het veilig was zijn speciale politie-eenheid in te zetten om het plein te ontruimen.²³ Hierbij werden enkele betogers hardhandig aangepakt, wat echter nieuw protest veroorzaakte en ervoor zorgde dat het conflict opnieuw aanzwol (Jansen 2014: 194; Trenin 07/2014: 2; Wilson 2015: 68).

Begin december 2013 begonnen de opstandelingen zich beter te organiseren. Er werd in Kiev een ‘Hoofdkwartier van Nationaal Verzet’ opgericht en vier oppositiepartijen namen het heft in handen: ‘Vaderland’ van ex-premier Julia Tymosjenko, ‘Slag’ van ex-bokser Vitali Klitsjko, ‘Front voor Verandering’ van Arseni Jatsenjoek en ‘Vrijheid’ ofte ‘Svoboda’ van Oleg Tjagnibok.²⁴ Op 8 december namen één miljoen Oekraïners deel aan de protestmars. Drie dagen later ondernam president Janoekovitsj een nieuwe aanval op het Maidanplein, maar opnieuw zonder resultaat. Omdat het Oekraïense staatshoofd Europa links had laten liggen aan de onderhandelingstafel, richtte hij zich op 17 december tot Moskou. Hij tekende een economisch samenwerkingsverdrag met Poetin. De Russische Federatie gaf hem 15 miljard dollar krediet en één derde korting op de gasprijzen. Dit bood de economie van het ‘Grensland’ even ademruimte, maar de Oekraïense autoriteiten beweerden dat er minstens

---

²³ De naam ‘Euromaidan’ werd op twitter gegeven aan het protest op Maidan tegen de beslissing van Janoekovitsj om het akkoord met de EU niet te tekenen (Wilson 2015: 66).

De speciale politie-eenheid van Janoekovitsj werd ‘Berkut’ genoemd, wat ‘Gouden Arend’ betekent (Sakwa 2015: 85).

²⁴ Laatstgenoemde partij, Svoboda, was een extreemrechts, Oekraïens nationalistische partij. De leden van deze partijen waren radicaal anti-Russisch. Ze vormden, in tegenstelling tot wat de Russische media beweerde, een minderheid binnen het protest (Jansen 2014: 194).

160 miljard dollar nodig was voor het volledige herstel (Jansen 2014: 193; Sakwa 2015: 82; Wilson 2015: 72).

De protesterende massa nam in het begin van januari opnieuw af, hoewel enkelingen de regeringsgebouwen en het stadhuis blokkeerden. De meeste betogers waren mannen van Oekraïense komaf. Ongeveer 8% van de protestanten was echter Russischtalig, waaruit kan afgeleid worden dat ook een deel van de Oost-Oekraïense bevolking het protest tegen de regering initieel steunde. Op 16 januari 2014 pakte president Janoekovitsj opnieuw uit met een scherpe reactie tegenover de manifestanten. Hij liet de Verchovna Rada een 12-puntetellende anti-protestwet stemmen, die de bijnaam ‘Dictatuurwetten’ met zich mee kreeg. Hierdoor hoopte het Oekraïense staatshoofd het protest aan banden te leggen en de maatschappij monddood te maken. Deelname aan grote protestbewegingen werd verboden, net zoals het verbreiden van lasterlijke of extremistische informatie over Oekraïense leiders. De actievoerders gaven echter geen gehoor aan deze wet en ondernamen de volgende dag opnieuw vreedzaam verzet. Enkele radicalen van de ‘Rechtse Sector’ raakten echter slaags met de oproerpolitie waardoor de volgende dagen de gevechten aanhielden en verergerden. Op 22 januari viel de eerste dode bij gevechten in de straten van Kiev, waarna opstandelingen over heel het land regionale regeringen overnamen. De tot dan toe vrij vreedvolle protestmars draaide uit op een revolutie. Onder aanvoering van ‘Svoboda’ en de ‘Rechtse Sector’ werd het Maidanplein steeds meer een gewapende, militaire strijdarena, waardoor er elke dag doden vielen. Eind januari diende de Oekraïense regering haar ontslag in, nadat het de wetten van 16 januari deels had teruggedraaid (Jansen 194-197; Sakwa 2015: 82-84; Wilson 2015: 80-81).

De eerste twee weken van februari bleef het relatief rustig waardoor een deel van de barricades en bezette gebouwen kon ontruimd worden. Op 18 februari trokken de opposanten naar het parlement om druk uit te oefenen op diens besprekingen en onderhandelingen omtrent de grondwet. Op weg naar de Verchovna Rada kwamen ze opnieuw gewelddadig in aanraking met de oproerpolitie. Janoekovitsj besloot over te gaan tot een grootscheepse tegenactie. Hij gaf het bevel tot ‘Operatie Boomerang’ dat het ontruimen van het Onafhankelijkheidsplein inhield. Diezelfde dag vielen er reeds 28 doden en het grootschalige geweld tussen de actievoerders en de ‘Berkut’ hield aan tot en met 20 februari. Sluipschutters schoten vanop omliggende daken op de protesterende menigte, maar er is geen uitsluitel of deze schutters door Janoekovitsj dan wel door de oppositie waren ingezet.

De Europese Unie besloot hierop een delegatie naar Kiev te sturen om te bemiddelen tussen beide partijen.²⁵ Op 21 februari omstreeks vier uur in de namiddag werd een akkoord ondertekend tussen de Europese bemiddelaars, Janoekovitsj en de kopstukken van de oppositiepartijen. Hierin werd gestipuleerd dat de grondwet van 2004 binnen de 48 uur opnieuw van kracht diende te worden en later op het jaar een nieuwe grondwet hoorde aangenomen te worden, die de macht van de president verder inperkte. Bovendien moesten er voor het einde van het jaar nieuwe presidentsverkiezingen worden uitgeschreven. Er werd een onmiddellijk staakt-het-vuren afgekondigd en de oproerpolitie moest zich terugtrekken. De militie op het Maidan dienden tevens tot ontwapening over te gaan. De Raad van Europa zou in samenwerking met de plaatselijke autoriteiten en oppositieleden een onderzoek openen naar de recente uitbarsting van geweld. Het akkoord werd echter meteen verworpen door de actievoerders op het Onafhankelijkheidsplein, aangezien zij het onmiddellijke ontslag van Viktor Janoekovitsj, de vrijlating van gearresteerde protestanten en het ondertekenen van het Associatieakkoord met de Europese Unie eisten. Op 22 februari bezetten de opposanten het parlement en dwongen Janoekovitsj de hoofdstad te ontvluchten, waarna hij werd afgezet als president. Via de Krim kwam het Oekraïense voormalige staatshoofd uiteindelijk in Rostov terecht, tezamen met een groot deel van de staatskas. Hij erkende zijn afzetting als president niet en werd hierbij gesteund door de Russische autoriteiten (Jansen 2014: 197-198; Sakwa 2015: 87-89; Trenin 07/2014: 3; Wilson 2015: 86-93).

Tymosjenko werd vrijgelaten en de overgebleven parlementsleden verkozen Toertsjynov van de ‘Vaderland’-partij als nieuwe president. Eind februari werd Arseni Jatsjenkoek als nieuwe eerste minister aangeduid. Op 23 februari stemde het parlement de taalwet van 2012 weg, waardoor het Russisch geen officiële taal meer werd. Vijf dagen later werd deze beslissing door middel van een veto tegengehouden door de kersverse president, maar het kwaad was al geschied. In Oost-Oekraïne werden anti-Maidan protesten gehouden uit vrees voor een radicale Oekraïnisering en op de Krim kwamen steeds meer Russische soldaten toe. Op 27 februari werd de regering van het schiereiland vervangen en een referendum over aansluiting bij de Russische Federatie voorgesteld (Jansen 2014: 199-200; Sakwa 2015: 93-96; Wilson 2015: 110-111).

---

²⁵ De Europese delegatie bestond uit de ministers van buitenlandse zaken van Duitsland, Polen en Frankrijk tezamen met het hoofd van het Europese departement van het Franse ministerie van buitenlandse zaken (Sakwa 2015: 88).

Het conflict in Oekraïne kreeg een internationaal karakter door de gebeurtenissen in de Krim en Oost-Oekraïne in maart en april 2014. Tot dan toe was de crisis immers voornamelijk een binnenlandse aangelegenheid. De Russische Doema keurde op 1 maart een wet goed, waardoor Russische troepen in Oekraïne ingezet mochten worden. Deze provocatie werd door het Westen beantwoord met een eerste ronde van sancties: Poetin was niet meer welkom bij de G8, er werden reisverboden uitgeschreven en rekeningen van Russen in het buitenland werden bevroren. Steeds meer openbare instellingen op de Krim werden bemand door Russische troepen (Charap 04-05/2014: 9; Charap 09/2014: 229; Sakwa 2015: 187). Nadat Kiev enkele arrestaties had uitgevoerd, werd op 16 maart een referendum uitgeschreven, dat uit slechts twee vragen bestond:

“Are you in favour of the reunification of Crimea with Russia as part of the Russian Federation?”

“Are you in favour of restoring the 1992 constitution and the status of Crimea as part of Ukraine?”

Volgens de plaatselijke autoriteiten nam 83% van de inwoners deel aan het referendum, waarvan 96,7% bevestigend antwoordde op de eerste vraag. Westerse instanties geloofden echter dat de opkomst slechts tussen de 30% en 50% bedroeg en dat daarvan slechts 50% à 60% de eerste vraag steunde. De aansluiting bij de Russische Federatie werd twee dagen erna erkend door de Russische Doema en op 20 maart geratificeerd. De Krim sloot als Republiek aan en Sebastopol werd een stad van federaal belang, zoals Moskou en Sint-Petersburg (Sakwa 2015: 103, 105, 107). De Verenigde Naties, China en het Westen erkenden de annexatie van het schiereiland evenwel niet (Trenin 07/2014: 4). Als reactie startte de OVSE een dag later een ‘Speciale Waarnemingsmissie’ en werd het Associatieakkoord tussen de Europese Unie en Oekraïne getekend (Mankoff 2014: 67; Nicoll 11/2014).

In Oost-Oekraïne, meer bepaald in de Donbas, begon het conflict reeds op 1 maart 2014. In april kwam het in een stroomversnelling terecht.²⁶ De plaatselijke bevolking van het economische hart van Oekraïne pleitte voor meer autonomie ten opzichte van Kiev, maar niet voor een aansluiting bij de Russische Federatie zoals de Krim.²⁷ Op 7 april riep Donetsk zich uit tot een Volksrepubliek en twintig dagen later volgde Loegansk dat voorbeeld. De regering in Kiev reageerde met de oprichting van een ‘Antiterroristische Operatie (ATO)’, die

---

²⁶ Donbas staat voor het ‘Donets Bekken’, dat bestaat uit de regio’s rond de steden Loegansk en Donetsk (Sakwa 2015: 10).

²⁷ De Donbas was verantwoordelijk voor 16% van het BBP en 27% van de industriële productie in Oekraïne (Sakwa 2015: 149)

gevormd werd uit legerstroepen, rechtsradicalen en vrijwilligers. In Genève werd een poging ondernomen om het conflict te de-escaleren, maar de afwezigheid van Oost-Oekraïense vertegenwoordiging en de beperkte bereidheid van beide partijen tot een wapenstilstand, maakten dat de conferentie een maat voor niets was. Daarop startte het Westen met een tweede ronde sancties. De Oekraïense economie bleef in zijn geheel achteruit gaan, ondanks een lening van het IMF (Charap 09/2014: 228; Sakwa 2015: 140, 148-151, 156-157, 188; Wilson 2015: 136-137).

De eerste zware tegenaanval van de ATO op de Donbas vond plaats op 1 mei, waarna steeds meer Russische en Oost-Oekraïense vrijwilligers zich aansloten bij het verzet tegen het voor hun agressieve beleid vanuit Kiev. De Oekraïense troepen heroverden beetje bij beetje terrein op de separatisten. Ondertussen vonden nog steeds onderhandelingen plaats tussen Westerse landen en onder meer Rusland. Op 7 mei werd een ‘Politiek Draaiboek voor Oost-Oekraïne’ ondertekend door de Duitse, Zwitserse en Russische regering. Deze akte riep op tot nationale dialoog en rondetafelbesprekingen tussen alle partijen. Vier dagen later organiseerden de separatistische regeringen in de Donbas een referendum over onafhankelijkheid. Volgens de uiterst twijfelachtige resultaten stemde 90% van de plaatselijke bevolking voor zelfstandigheid of onafhankelijkheid. Op 24 mei werden de twee zelfverklaarde Volksrepublieken samengevoegd tot Republiek ‘Novorossija’.²⁸ De term deed Kiev en het Westen geloven dat een nieuwe annexatie vanwege het Kremlin nakende was. Tevens was de oprichting van de republiek ‘Nieuw Rusland’ een duidelijke provocatie ten opzichte van de vervroegde Oekraïense presidentsverkiezing een dag later, die door vele separatisten werd geboycot (Jansen 2014: 236; Sakwa 2015: 150; Wilson 2015: 132, 138).

De door het Westen gesteunde chocoladegigant, Petro Porosjenko, was de grote overwinnaar van de presidentsverkiezingen en werd al na één ronde met meer dan 54% van de stemmen verkozen tot president van Oekraïne. De oligarch wilde zijn land definitief naar het Westen leiden en minder afhankelijk worden van de Russische energie en industrie. Hij bouwde zijn regering op uit voornamelijk ex-militieleden van het Maidanplein en andere Russofobe politici. Desalniettemin probeerde hij de taalwet van 2012 opnieuw in te voeren, zodat een dialoog kon opgestart worden met de separatisten in Oost-Oekraïne. Een dag na de verkiezingen gingen de gevechten in de Donbas echter onverminderd voort. Er werd hevig

---

²⁸ ‘Novorossija’ kan het best vertaald worden als ‘Nieuw Rusland’.

strijd geleverd om de pas vernieuwde luchthaven van Donetsk, waarbij meer dan twintig doden vielen (Jansen 2014: 236; Sakwa 2015: 120-132)

Op 20 juni riep president Porosjenko unilateraal een staakt-het-vuren uit tot en met 30 juni. Hij hoopte dat de Oost-Oekraïense separatisten hem zouden volgen, maar zij gaven geen gehoor aan zijn oproep (Nicoll 11/2014). Tijdens deze periode tekende het Oekraïense staatshoofd het DCFTA-akkoord met de Europese Unie (Maersheimer 2014: 86). In het begin van juli hervatten de gevechten, waarbij het Oekraïense leger snel oprukte en onder meer de stad Slovjansk heroverde (Wilson 2015: 139). Op 17 juli 2014 volgde één van de meest dramatische gebeurtenissen uit het Oekraïense conflict. Een SA-11 ‘Buk’ luchtdoelraket van de Oekraïense separatisten haalde de vlucht MH17 van Malaysia Airlines uit de lucht, waarbij alle 298 passagiers om het leven kwamen. Het afweergeschut was meer dan waarschijnlijk afkomstig van het Russische leger. De hele wereld reageerde geschokt en het Westen verhoogde voor de derde maal de economische sancties op Rusland. Het Oekraïense leger zette zijn aanval op de Donbas voort en dreef zo de gematigde bevolking uit deze regio steeds meer tegen zich in het harnas, omdat er veel dodelijke slachtoffers vielen en mensen op de vlucht moesten slaan. Eind juli viel de regering in Kiev uit elkaar en een maand later ontbond Porosjenko ook het parlement. Hij schreef daarop vervroegde parlementsverkiezingen uit voor 26 oktober (Sakwa 2015: 194, 238-239; Nicoll 11/2014).

De militaire en financiële steun vanuit Rusland aan de Oost-Oekraïense rebellen ging onverminderd voort. Op 7 augustus besliste president Poetin te reageren op de Westerse landen die hen sancties oplegden. Het Russische staatshoofd voerde een importban in op alle landbouwproducten vanuit de landen die aan de sancties tegenover Rusland deelnamen. Midden augustus leek het Oekraïense leger aan de winnende hand doordat het grote delen van de Donbas had kunnen heroveren. Moskou dreef tegen eind augustus de militaire en humanitaire bevoorradingen echter opnieuw op, waardoor de Oost-Oekraïense rebellen een tegenoffensief konden aanvatten. Eind augustus werd het president Porosjenko op deze manier duidelijk gemaakt, dat het verstandiger zou zijn nieuwe onderhandelingen op te starten (Sakwa 2015: 173-175, 195; Nicoll 11/2014).

Op 5 september werd het twaalf punten tellende ‘Minsk Protocol’ ondertekend tussen de verschillende partijen van de ‘Contact Groep’ en de eerste ministers van Loegansk en

Donetsk.²⁹ Het akkoord riep op tot een staakt-het-vuren, de terugtrekking van onwettig wapenarsenaal, een veiligheidszone aan de grens met Rusland, een nationale dialoog, lokale verkiezingen in de Donbas, gedeeltelijke decentralisatie van de macht, economisch herstel, een waarnemersmissie van de OVSE en de vrijlating van gijzelaars en gevangenen. De militieën op het terrein gingen evenwel verder met de gevechten. De EU en Verenigde Staten verhoogden daarop nogmaals de sancties tegenover de Russische Federatie (Sakwa 2015: 191; Nicoll 11/2014).

Het Associatieakkoord tussen Brussel en Kiev werd midden september geratificeerd, terwijl de applicatie van de DCFTA-component werd uitgesteld. Tegelijkertijd stemde het Oekraïense parlement een wet, die een speciale vorm van zelfbestuur introduceerde in bepaalde gebieden van de Donbas. Tevens werd een tweede wet gestemd, die de vervolging en bestraffing van deelnemers aan het verzet moest voorkomen door amnestie te verlenen aan separatisten, die gijzelaars vrijlieten, hun wapens inleverden en bezette gebouwen verlieten. Op 19 en 20 september verzamelde de Contact Groep nogmaals in Minsk om een nieuw akkoord te bereiken. Het nieuwe Minsk Memorandum stipuleerde opnieuw een wapenstilstand en een OVSE-waarnemersmissie. Bovendien moesten alle zware wapens en landmijnen worden weggehaald en een bufferzone van dertig kilometer gecreëerd worden. Buitenlandse wapens moesten verwijderd worden en er kwam een no-flyzone boven het gecontesteerde gebied. De VN meldde dat het geweld aanzienlijk verminderde als gevolg van het memorandum, maar er wel nog steeds gevochten werd rond de luchthaven van Donetsk (Sakwa 2015: 144; Nicoll 11/2014).

In oktober 2014 sloegen Oekraïne en Rusland de handen in elkaar om het staakt-het-vuren te controleren. Ze richtten een ‘Gemeenschappelijk Centrum voor Controle en Coördinatie’ op nabij Donetsk, maar het ontbrak hen aan middelen om effectief een meerwaarde te bieden. Op 26 oktober vonden in Oekraïne parlementsverkiezingen plaats. Slechts 50% van het electoraat daagde op en zes partijen eindigden boven de kiesdrempel van 5%. Het ‘Blok van Porosjenko’ en ‘Volksfront’ van Jatsenjoek waren de grote overwinnaars en vormden samen een meerderheidscoalitie. De verkiezing van het ‘Volksfront’ betekende dat een bilateraal, standvastig akkoord tussen de conflictvrije partijen er niet zit aan te

---

²⁹ De ‘Contact Groep’ bestaat uit vertegenwoordigers van de OVSE, Oekraïne en Rusland (Nicoll 11/2014). De eerste ministers van de Volksrepubliek Donetsk en Loegansk waren respectievelijk Aleksandr Zachartsjenko en Igor Plotnitski (Sakwa 2015: 177).

komen, vermits deze partij vele radicale, Russofobe Maidanactivisten bevat. Begin november 2014 werden er ook verkiezingen gehouden in Loegansk en Donetsk, waar de separatisten het eenvoudig haalden (Sakwa 2015: 239-243; Nicoll 11/2014). Op 1 december 2014 startte de Europese Unie met een Adviesmissie (EUAM). Deze missie moet Oekraïne helpen te weerstaan aan de druk van de Russische Federatie, assistentie bieden bij toekomstige binnenlandse hervormingen en toont openlijk de steun van Brussel aan de Oekraïense bevolking (Novaky 2015: 245-247).

De internationale aandacht voor het conflict in Oekraïne is sinds eind 2014 sterk gedaald, omwille van problemen in onder meer Syrië en Griekenland. Desalniettemin blijven er mensen sterven, hoewel het geweld stelselmatig vermindert. Een jaar na het begin van de Oekraïense crisis was er sprake van 4000 doden. Tevens zijn er erg veel mensen op de vlucht en leven de inwoners van Oost-Oekraïne vaak in schuilkelders met een minimum aan elektriciteit en andere basisbehoeften (Sakwa 2015: 244). Op 11 februari 2015 bereikten Rusland, Oekraïne, Duitsland en Frankrijk een nieuw wapenstilstandsakkoord in Minsk, dat vanaf 15 februari 2015 van kracht ging. Naast het staakt-het-vuren moesten beide partijen hun zware wapens weghalen uit een nieuwe gedemilitariseerde zone van meer dan vijftig kilometer breed. Desalniettemin bleven de gevechten aanhouden, voornamelijk in en rond de stad Debaltsevo en lijkt het Minsk II-akkoord een nieuwe slag in het water te worden (De Redactie 2015; Oxford Analytica 2015).

4.3 Het Gevolg

Het protest, de daaropvolgende annexatie van de Krim en burgeroorlog in Oost-Oekraïne heeft desastreuze gevolgen gehad voor Oekraïne. Naast de vele doden, gewonden en materiële verwoestingen, valt het psychologische aspect van een langdurige oorlog niet te onderschatten. Vele mensen zijn blootgesteld aan geweld en moesten hun huizen ontvluchten. De economie vaart er tevens erg slecht bij. De financiële gevolgen van de verhoogde gasprijs, de vernielingen aan de industrie in de Donbas, de investeringen in oorlogsmateriaal en het wegblijven van investeerders, zijn haast niet te overzien. De steun die Kiev van het IMF al kreeg, lijkt slechts een pleister op een gapende wonde. De humanitaire, materiële en menselijke schade zal nog vele jaren te voelen zijn, als er al een einde aan het gewelddadige conflict zal komen (Arbatov 2014; Jansen 2014: 224; Sakwa 2015: 165-166).

De motieven van het Oekraïense protest van eind 2013 waren voornamelijk in het binnenland te zoeken. Vele burgers waren ontevreden over het beleid van de toenmalige

machtshebbers en hun weigering om het Associatieakkoord met de Europese Unie te tekenen, was voor velen de druppel die de emmer deed overlopen. Tevens had de Oranjerevolutie van 2004 niet gebracht wat er van verwacht werd. De kloof tussen de corrupte elite en oligarchen enerzijds en de gewone bevolking anderzijds werd steeds groter. Pas in februari en maart 2014 werd het conflict geïnternationaliseerd door de annexatie van de Krim en verschenen er spanningen tussen een deel van de Oost-Oekraïense bevolking en meer radicale Maidanactivisten. De verdeeldheid tussen het zuidoosten en noordwesten van Oekraïne is echter al eeuwenoud, maar de tweespalt was nog nooit zo groot als tijdens de huidige crisis. De Oekraïense bevolking uit het westen van het land is meer geneigd naar het monistische model. Zij zijn voorstander van een Oekraïnisatie en een natiestaat. Daartegenover staan de pluralisten, die aanhangers zijn van een multiculturele, inclusieve en multidimensionale staat. Deze strekking is populair onder de Russischtaligen in onder andere de Krim en de Donbas. De angst voor de meer radicale strekking van het Maidanprotest zorgde voor onrust in het oosten van het land, waarna ook zij op straat kwamen. Deze verschillende visies escaleerden al snel naar een burgeroorlog, waarbij ook de Russische Federatie en het Westen elk een kant kozen (Jansen 2014: 219; Pradhan 2015: 9; Sakwa 2015: 21-24, 81, 99, 148, 154).

De annexatie van de Krim door de Russische Federatie en de daaropvolgende Russische hulp aan de Oost-Oekraïense separatisten, heeft velerlei oorzaken. Ten eerste kwamen in Oekraïne de verschillende visies op Europa vanwege Rusland en de Europese Unie met elkaar in conflict. Ruslands multipolaire begrip ‘Greater Europe’ is een pluralistische, pan-Europese beschouwing van het Europese toneel. De EU daarentegen heeft gekozen voor een ‘Wider Europe’, waarin de liberale democratie, vrije markthervormingen, Brussel en de NAVO een belangrijke rol spelen. Oekraïne moest kiezen tussen beide principes, terwijl het dit eigenlijk helemaal niet wilde. Na de revolutie van 21 februari 2014 werd het Rusland duidelijk dat Kiev de weg van de EU was ingeslagen en wilde het zijn invloed in het ‘Grenslaan’ veilig stellen door eerst en vooral de Krim aan zich te binden (Sakwa 2015: 27, 99). Oekraïne was tevens onontbeerlijk voor de zoektocht naar een nieuwe Russische grootmachtstatus (Rywkin 2014: 124). Moskou probeerde zijn buurland te destabiliseren om Kiev weg te houden van het Associatieakkoord met de EU, maar dit mislukte (Sakwa 2014: 76). Poetin wilde het expansionistische beleid van het Westen en vooral de NAVO een halt toe roepen en hield hetzelfde neo-revisionistische beleid als in Georgië 2008 aan om dit te bewerkstelligen (Mankoff 2009: 183; Sakwa 2015: 30-31).

De annexatie van de Krim werd gerechtvaardigd door te stellen dat Rusland enkel zijn ‘compatriotten’ verdedigde tegen de rechtsradicalen in Kiev. De geostrategische ligging van het schiereiland en de aanwezigheid van de haven in Sebastopol speelden natuurlijk een minstens even belangrijke rol. De precedentwaarde van Kosovo werd ook in de context van de Krim gebruikt, zoals eerder in Georgië (Sakwa 2014: 69, 106, 110). De culturele en psychologische band met Oost-Oekraïne moest volgens de Russische president behouden blijven en daardoor werd humanitaire en militaire hulp aan de Oost-Oekraïense rebellen noodzakelijk geacht (Pradhan 2015: 12-13; Sakwa 2015: 208). De meeste van deze motieven waren zodus een reactie op gebeurtenissen in en handelingen van het Westen of Oekraïne. Rusland probeerde koste wat het kost bepaalde potentiële gevaren te vermijden en niet in het minst de Amerikaanse aanwezigheid aan de eigen grens (Charap 04-05/2014: 10). De annexatie van de Krim en de steun aan de Oost-Oekraïense separatisten betekende weliswaar dat Rusland zijn aanspraak in de rest van Oekraïne diende op te zeggen, maar creëerde anderzijds de broodnodige ‘bufferzone’ met het Westen (Mankoff 2014: 66-67).

Een schuldige aanduiden voor de huidige crisis in Oekraïne is geen makkelijke taak. Wat de binnenlandse crisis betreft, kunnen we in de eerste plaats naar de oligarchische machtshebbers wijzen, vermits zij de bevolking opzadelden met corruptie en armoede. Tevens was de gewelddadige reactie van Janoekovitsj tegen de protesten olie op het vuur. Op internationaal vlak is de schuldvraag terug te brengen naar het einde van de Sovjet-Unie. Nadien hebben de Westerse Koude Oorlog-organisaties er immers voor gekozen te blijven voortbestaan en een expansieve strategie te voeren tot in de invloedzone van de Russische Federatie. Hierdoor voelde Rusland zich in het nauw gedreven en heeft het gereageerd met de annexatie van de Krim en steun aan de separatisten. De NAVO- en Amerikaanse politiek tegenover Rusland werd hierdoor gerechtvaardigd en een nieuw Koude Oorlog-elan gegeven. De incompatibiliteit van het Associatieakkoord van de EU met de Euraziatische Unie draagt zeker ook een deel van de verantwoordelijkheid (Charap 04-05/2014: 7; Maersheimer 2014: 77, 80; Sakwa 2015: 4-5, 27, 30).

De toekomst van Oekraïne ziet er vooralsnog niet rooskleurig uit. De regering in Kiev lijkt een Europa-gerichte keuze gemaakt te hebben, maar voert dit beleid nog steeds onder een oligarchisch, bureaucratisch bestuur (Mankoff 2009: 247; Sakwa 2015: 129). De vraag naar hervormingen, waar dit protest uiteindelijk allemaal om draaide, lijkt moeilijk te vervullen. Het huidige regime, de interne economische problemen en de burgeroorlog staan grondige en

noodzakelijke veranderingen vooralsnog in de weg (Wilson 2015: 144, 155, 204). Een sluitend akkoord tussen de opposanten uit de Donbas en Kiev zit er nog niet aan te komen, vermits ze beide vooralsnog weigeren voldoende water bij de wijn te doen. De vrees voor gezichtsverlies is te groot, waardoor zuidoost en noordwest steeds verder uit elkaar dreigen te groeien (Sakwa 2015: 147). Trenin meent dat er eerst een antwoord moet komen op de kwestie in de Krim vooraleer er van een grootschalig akkoord sprake kan zijn (Trenin 10/2014: 26). Het lijkt er alleszins op dat Oekraïne niet moet vrezen voor een nieuwe inval van Rusland. Dit zou enerzijds een te kostelijke operatie zijn. Anderzijds is de destabilisatie van Oekraïne om de NAVO en de Verenigde Staten weg te houden van de Russische grens voor Poetin voldoende (Maersheimer 2014: 85).

Op internationaal vlak heeft er een duidelijk schisma tussen Rusland en het Westen plaatsgevonden. Het conflict lijkt steeds meer uit te draaien op een ‘zero-sum game’, waarbij één van de partijen uiteindelijk het onderspit zal moeten delven. Een nucleair conflict is vooralsnog niet in de maak. Echter, wanneer één van de wereldleiders het huidige conflict in zulk een context zal plaatsen, zullen we hier opnieuw rekening mee moeten houden (Sakwa 2015: 2, 44; Trenin 07/2014: 5). Een vreedevolle oplossing zou voor beide partijen een betere optie zijn, vermits ze elkaar zowel op economisch als politiek vlak nodig hebben. De sancties schaden beide partijen en het lijkt beter samen te werken dan elkaar te isoleren (Mankoff 2009: 182, 306; Sakwa 2015: 142).³⁰ Oekraïne zal, zoals in het verleden, moeten blijven balanceren tussen oost en west, om een nieuw geopolitiek treffen te vermijden (Rywkin 2014: 125). Het valt ook af te wachten wat de rol van China zal zijn, vermits Peking voorlopig de derde hond in het conflict lijkt te zijn (Trenin 10/2014: 27).³¹

---

³⁰ Na de val van de Sovjet-Unie werd de Russische Federatie geïsoleerd door de NAVO en de Verenigde Staten met onder andere het huidige conflict in Oekraïne als gevolg (Mankoff 2009: 306).

³¹ China heeft immers een lucratieve gasdeal met de Russische Federatie afgesloten en terwijl een goede verstandhouding met de Verenigde Staten behouden (Trenin 10/2014: 27).

5. Koude Oorlog 2.0?

5.1 Vergelijking

In dit hoofdstuk worden de twee recente conflicten getoetst aan de theorie van een Koude Oorlog-conflict uit het eerste deel van dit corpus. Ik zal telkens de vier algemene kenmerken bespreken ten opzichte van de oorlog in Georgië en in Oekraïne: De ideologie en grootmachtstatus die aanleiding gaven tot invloedssferen. Het vermijden van een nucleaire oorlog dat zorgde voor bepaalde regels, diplomatieke betrekkingen en een wapenwedloop. De plaats waar het conflict zich afspeelde, was in de Koude oorlog een manier om een rechtstreekse oorlog tussen beide supermachten te vermijden, en gaf aanleiding tot ‘proxy wars’ en de strijd om invloedzones. Tot slot was er de voortdurende aanwezigheid van het propaganda-apparaat, dat de eigen daden moest ondersteunen en de ‘ander’ zwartmaken. Na deze comparatieve toetsing, zal ik de twee analyses vergelijken en kijken of we over hernieuwde Koude Oorlog-conflicten kunnen spreken. Tevens wordt er onderzocht of we over een bepaalde evolutie kunnen spreken.

5.1.1 De oorlog te Georgië in 2008 als Koude Oorlog-conflict?

De communistische ideologie was de duidelijke verliezer van de Koude Oorlog en werd niet meer ingevoerd. De planeconomie ging samen met het marxisme-leninisme ten onder en de Russische Federatie en de meeste andere voormalige Sovjetlanden kozen voor een vorm van kapitalistische democratie naar het voorbeeld van de ‘overwinnaars’ van de Koude Oorlog. De Verenigde Staten hadden geen enkele reden om hun ideologie bij te sturen en klampten zich vast aan hun liberale en democratische gedachtegoed in samenwerking met het vrijemarktprincipe. In het begin van de jaren 90 van de vorige eeuw probeerde Rusland dezelfde vorm als de Westerse mogendheden aan te nemen. Jeltsin koos voor een bruuske overgang vanuit het communisme, maar al snel bleek dat dit voor veel problemen zorgde. Moskou viel ten prooi aan een sterke economische recessie, corruptie en, uiteindelijk, een afkeer voor de liberale democratie zoals die door het Westen wordt gepredikt (Bezemer 2010: 349-353).

Wanneer Poetin in 2000 president werd van de Russische Federatie, was reeds duidelijk dat het Kremlin voor een eigen soort van democratie had gekozen. Het staatshoofd werkte dit samen met zijn presidentiële administratie doorheen de jaren verder uit. Van 2000 tot 2006 werd in de Russische buitenlandse politiek gekozen voor een ‘nieuw realisme’. Deze beleidsovertuiging bestond uit enkele pijlers: Moskou wilde het Westen vervoegen, maar

enkel op zijn eigen manier, het had tevens de ambities voor een globale invloed niet opgegeven, benadrukte zijn autonomie en uniekheid en hield een pragmatisch Eurazianisme aan (Sakwa 2008: 241, 245).

In 2004 stelde Kremlinideoloog Vladimir Soerkov, in reactie op de ‘Kleurenrevoluties’ in de ex-sovjetlanden, een nieuwe ideologische uitvalsbasis van de Russische Federatie voor: ‘soevereine democratie’. Deze vorm van democratie behield verkiezingen, verschillende democratische instellingen en het kapitalisme. De machtsfuncties werden echter gecentraliseerd, de doelen geïdealiseerd en politieke instellingen gepersonifieerd. De basisbehoeften voor een vrije democratie werden niet nauw gevolgd. Er werd een loopje genomen met de rechtsstaat, de scheiding der machten, de onafhankelijke media en vrije verkiezingen. De economie werd doorheen de jaren op de meest vitale punten opnieuw onder een strengere staatscontrole geplaatst (Lucas 2014: 163-166). Het Westen en de Russische Federatie hebben dus allebei hetzelfde ideologische uitgangspunt, namelijk een kapitalistische democratie. Binnen deze ideologie kiezen ze echter voor een verschillende invulling: het Westen voor een liberale democratie met het vrije markt principe, terwijl Rusland voor een soevereine democratie met staatsgeleide economie kiest.

Op buitenlands vlak is de Russische Federatie doorheen de jaren steeds meer geëvolueerd naar een ‘neo-revisionistische’ speler. Dit wil zeggen dat Rusland de fundamentele postulaten niet betwist, maar de post-Koude Oorlog condities wil heronderhandelen. Moskou staat voor de universele applicatie van bestaande normen en betwist dus met andere woorden de hegemonie van de Verenigde Staten (Sakwa 2012: 453). De bipolaire wereldorde, zoals die in de Koude Oorlog bestond is immers niet meer. De Russische Federatie heeft evenwel zijn drang naar een nieuwe grootmachtstatus niet opgegeven, maar moet voorlopig op economisch, militair en politiek vlak zijn meerdere erkennen in Washington. De hegemonie van Noord-Amerika wordt weliswaar steeds meer aangetast door opkomende landen zoals de Chinese Volksrepubliek en India. Een hernieuwing van de bipolariteit zoals tijdens de Koude Oorlog is niet aan de orde. Een multipolair wereldsysteem lijkt meer plausibel, waarin de Russische Federatie een rol speelt als regionale macht (Braun 2012: 391; Saivetz 2012: 376-377).

De vijfdaagse oorlog in Georgië werd dus niet gevoerd door twee grootmachten, die een fundamenteel andere ideologische uitvalsbasis hadden. Desalniettemin ging het wel om een strijd tussen invloedssferen. Twee werelden kwamen met elkaar in aanraking te Georgië.

Eenzijds wilde de Russische Federatie zijn invloed behouden in de voormalige staten van de Sovjet-Unie, anderzijds wilden Westerse organisaties, zoals de EU en de NAVO hun invloed in deze regio versterken (King 2008: 6). Twee beleidsplannen en principes kwamen met elkaar in botsing in de voormalige Sovjet-Unie. Enerzijds was er het ‘wider Europe’ en het Oostelijk Partnerschap, gevolgd door de Associatieakkoorden, vanwege de Europese Unie. Anderzijds richtte Rusland in samenwerking met Wit-Rusland en Kazachstan een Douane Unie op, waaruit een Euraziatische Economische Unie in 2015 voortspoot en stelde het een ‘greater Europe’ voor. Georgië was de eerste staat die gevangen zat tussen beide delen en uiteindelijk voor het Westen koos, waarop Moskou erg hevig reageerde. Rusland wilde immers de bufferzone behouden die de Verenigde Staten en het Westen op een veilige afstand hield (Gretskiy 2014: 375-376).

De Russische Federatie slaagde slechts gedeeltelijk in haar opzet met de ‘onafhankelijkheid’ van Abchazië en Zuid-Ossetië. Saakasjvili bleef echter aan als president en daardoor kon Rusland een verdere verwestering niet vermijden. Desalniettemin blijft Poetin invloed hebben op het Georgische beleid door middel van de twee opstandige regio’s en lijkt een lidmaatschap van Georgië bij de NAVO en de EU nog veraf (Cornell 2009: 121).

Een nucleaire oorlog was nooit aan de orde in de Georgische oorlog met Abchazië, Zuid-Ossetië en de Russische Federatie. Enerzijds omdat de oorlog op zichzelf maar vijf dagen duurde, anderzijds omdat geen van de grote mogendheden het conflict als belangrijk genoeg achtte om zulk een oorlog op te riskeren. Het was tevens erg opvallend dat de Verenigde Staten zich afzijdig hielden bij de diplomatieke onderhandelingen die een einde maakten aan de oorlog. Ze lieten de Europese Unie het voortouw nemen om het Westen te vertegenwoordigen en toenmalig Frans president Sarkozy de gespreksleider zijn (Asmus 2010: 191-193).

Net zoals de conflicten in de Koude Oorlog ging de crisis in Georgië gepaard met een wapenwedloop. Hoewel ‘wapenwedloop’ misschien te sterk is uitgedrukt. Er was eerder sprake van een concentratie van troepenmachten en een modernisering van het leger. In 2007 startte het Kremlin met een zeven jaar durende herbewapening die 200 miljoen dollar zou kosten (Sakwa 2008: 251). Voorafgaand aan de oorlog hield de Russische Federatie ook oefeningen aan de grens met Georgië en werden verschillende bataljons verzameld in de Kaukasus. De Verenigde Staten steunden Saakasjvili dadelijk na zijn aantreden niet alleen financieel, maar ook militair. Het Georgische leger werd volledig gemoderniseerd onder

leiding van Amerikaanse troepen (Niedermaier 2008: 466, 476-477). Op internationaal vlak stelde Washington in 2007 de plaatsing van afweergeschut in Tsjechië en Polen voor. Een plan dat uiteindelijk twee jaar later door herhaaldelijk protest van Moskou niet werd uitgevoerd (Braun 2012: 396).

Het gebrek aan een bipolair karakter van de wereldorde maakte het conflict in Georgië meer onvoorspelbaar. Tevens kwam de gewapende interventie van Rusland erg onverwacht voor de meeste wereldleiders, hoewel er toch voldoende aanwijzingen toe waren (Asmus 2010: 28). Het Westen leek hierdoor wat uit zijn lood geslagen en reageerde niet zoals in de Koude Oorlog. Het steunde Saakasjvili immers niet en ging meteen naar de onderhandelingstafel, waar het zich vrij snel neerlegde bij de eisen van Poetin.

De vraag stelt zich of het vijfdaagse conflict om de semionafhankelijke regio's, Abchazië en Zuid-Ossetië, een oorlog was tussen twee tegengestelde machten of twee concurrerende landen. De aanval van Georgië op Tsinvali was voornamelijk een eigen keuze die niet was ingegeven door de Verenigde Staten of een andere Westerse mogendheid. Zij probeerden Georgië er zelfs van te overtuigen geen oorlog aan te gaan (Blank 2009: 235). Tijdens het conflict was de hulp van Washington aan Tbilisi tevens miniem en bleef de steun beperkt tot mondelinge veroordelingen van het conflict. Saakasjvili zag in augustus 2008 echter geen andere uitweg meer door de provocaties van de Russische Federatie en besloot tot een militair offensief over te gaan. Het Kremlin gaf meteen toe dat het deze strijd met Georgië zag in een breder perspectief. Voor de Russische Federatie was het een reactie op de politiek van het Westen die Rusland beledigd en vernederd had. De voortdurende uitbreidingen tot in de eigen achtertuin kon helemaal niet op de goedkeuring van Moskou rekenen en werd daarom sterk beantwoord (Cheterian 2009: 164).

Wat de plaats betreft, lijkt het Georgische conflict niet in overeenstemming te zijn met bijvoorbeeld de conflicten in Cuba, Vietnam of Afghanistan. Georgië wordt immers aanzien als een Europees land en niet meteen als een Derde Wereld land ver weg van de gevestigde Westerse landen. Desalniettemin bevond Georgië zich wel in de invloedzone van beide prominenten. Het Oostelijk Partnerschap kwam in botsing met het Nabije Buitenland van Rusland in Georgië.

Er valt wel wat voor te zeggen, dat de interesse voor Georgië vanuit de Verenigde Staten, de NAVO en de EU een manier was om de invloedssfeer van de Russische Federatie in te dijken. Een vorm van de 'containment'-methode werd op deze manier uit de Koude

Oorlog overgeheveld (King 2008: 5). De expansiedrang van de NAVO werd in Rusland gepercipieerd als een methode om hen opnieuw te isoleren en in te dammen. De vrees voor een domino-effect was voornamelijk in Rusland aanwezig. Al sinds de ‘Kleurenrevoluties’ van 2003 en 2004 vreesde Rusland dat het democratiseringsproces van de Europese Unie en de Verenigde Staten zich over de ex-Sovjetstaten zou verspreiden en zelfs de Russische Federatie zou binnendringen. Hierdoor zouden de heersende autoriteiten ten val kunnen worden gebracht. Het werd voor Moskou dus zaak om de voormalige Sovjetrepublieken zo snel mogelijk aan zich te binden en weg te houden van de liberale democratische machten en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie. De snelle zoektocht naar een akkoord van de EU kan tevens gezien worden in de context van een poging om de Russische verspreiding te vermijden en met andere woorden de dominosteentjes van de soevereine democratie niet te laten vallen (Matsaberidze 2015: 78).

Net zoals vele Koude Oorlog conflicten ging het in het Georgische conflict gedeeltelijk om een ‘proxy war’. De relatief grote macht Rusland nam het op tegen klein duimpje Georgië. Rusland en de VS kwamen tevens nooit rechtstreeks met elkaar in contact. De Georgische troepen werden voorafgaand aan de oorlog door middel van financiële middelen en trainingen gesteund door de Verenigde Staten, terwijl Rusland eerst de soldaten van de twee regio’s steunde en meteen daarna zelf zijn troepen inzette. De roep voor NAVO-hulp vanwege Georgië werd niet beantwoord uit vrees voor een escalatie en rechtstreekse confrontatie (Arutjunjan 2014: 8).

Vaak zijn zulke interventies contraproductief gebleken voor de grootmachten, zoals ook in de Koude Oorlog is gebleken, onder andere bij de Amerikaanse inval in Vietnam. De verovering van Abchazië en Zuid-Ossetië is geslaagd, maar de rest van Georgië lijkt voor Rusland verder weg dan ooit. We zouden zoals in Korea een demarcatielijn kunnen trekken tussen de grenzen van de twee regio’s en Rusland enerzijds en Georgië anderzijds, waardoor het land in twee wordt verdeeld (Vanden Berghe 2011: 497).

Een vierde belangrijk kenmerk, dat bij alle Koude Oorlog-conflicten terugkwam, was de uitvoerige propaganda. De Russische media is vrijwel volledig in handen van de overheid en dus is propaganda er nooit veraf. Tijdens het conflict met Georgië kwam de propagandamachine van het Kremlin als vanouds op gang. In Tsinvali stroomden immers al een dag voor het uitbreken van de oorlog talloze Russische reporters toe die het conflict vanuit hun (opgelegd) perspectief belichtten. Onder andere op de Russische ‘Eerste Zender’

werden vooral Zuid-Ossetiërs in beeld gebracht die vluchtten voor het Georgische geweld. De schuldvraag was het hoofdthema binnen de propagandaoorlog dat het conflict volgde. Rusland benadrukte dat het Georgië was dat het eerste schot had afgevuurd, terwijl de Georgische media vooral de provocaties voorafgaand aan het conflict verbreidden. Moskou stelde dat het enkel intervenieerde om een genocide tegenover zijn ‘compatriotten’ te vermijden en om Zuid-Ossetië en Abchazië te beschermen tegen een Westers-geïnspireerde inval. Georgië slaagde er echter in om deze beweringen naar de vuilnisbak te verwijzen en de propagandastrijd in zijn voordeel te beslechten, ook al omdat Rusland weinig moeite deed om zich te verdedigen (Cornell 2009: 149; King 2008: 8-9).

5.1.2 Het huidige conflict in Oekraïne als Koude Oorlog-conflict?

De ideologieën achter de opeenvolgende conflicten in Oekraïne zijn na de oorlog in Georgië niet sterk veranderd. De tendensen, die destijds al waren ingezet, zijn zich blijven ontwikkelen. De Verenigde Staten zijn nog steeds rotsvast overtuigd van het liberale kapitalisme en de democratie. De Russische Federatie daarentegen houdt vast aan de soevereine democratie met op buitenlands vlak de neo-revisionistische tendens. In 2009 was er een kleine ‘reset’ in relaties tussen Moskou en Washington, maar deze herstart veranderde de ideologie van beide landen niet. Wel zorgde het voor samenwerking in bijvoorbeeld het nucleaire conflict met Iran (Braun 2012: 389).

Poetin is nog steeds op zoek naar een grootmachtstatus voor zijn land, maar deze missie die al sinds de implosie van de Sovjet-Unie aan de gang is, lijkt nog steeds niet succesvol afgerond. De zoektocht naar een globale macht is een belangrijke component van het Russisch zelfbewustzijn, omdat het de nationale identiteit bepaalt, de politieke attitude influenceert en invloed heeft op belangrijke beslissingen. De economische zwakte van Rusland lijkt de grootste oorzaak te zijn van het verlies van de grootmachtstatus. Maar ook op politiek, militair en wetenschappelijk gebied worden de Verenigde Staten op een veel hoger schavot geplaatst (Urnov 2014: 305).

De pogingen om de nog niet gelieerde landen in Oost-Europa binnen deze of gene invloedzone te krijgen, gingen onverminderd verder. Rusland probeert steeds meer een antwoord te bieden op de uitbreiding van invloed en de bijbehorende bilaterale akkoorden van de Europese Unie. Een belangrijke institutionele stap in dit proces is de vorming van de Euraziatische Economische Unie (EEU) op 1 januari 2015, waarvan Kazachstan, Wit-Rusland, Armenië en natuurlijk de Russische Federatie zelf deel uitmaken. De EEU is een

meer geloofwaardig alternatief voor lidmaatschap bij de EU dan het GOS. De Associatie- en Vrijhandelsakkoorden die Brussel via het ‘Oostelijk Partnerschap’ probeerde door te zetten in enkele ex-Sovjetstaten, zorgden voor steeds grotere beroering in Rusland. Daarenboven voerde de NAVO een expansief beleid in de gecontesteerde invloedzone. Op het vlak van de strijd om invloedssfeer kan het conflict in Oekraïne dus zeker en vast als een Koude Oorlog-conflict aanzien worden (Dragneva 2012: 1-13).

In tegenstelling tot de Koude Oorlog is ideologie niet de voornaamste drijfveer achter de oorlog. Net zoals bij het conflict in Georgië draait het in de Oekraïne-crisis vooral om geopolitiek. Zoals eerder gezegd is er de felle strijd om invloedssferen. Oekraïne probeerde de voorbije decennia steevast te balanceren tussen Oost en West. Op die manier vormde het een bufferzone tussen Rusland en de Westerse mogendheden. Het Associatieakkoord van de Europese Unie zorgde er echter voor dat Kiev een keuze moest maken tussen de twee rivalen en dat de strijd om Oekraïne een ‘zero-sum game’ werd: een van de twee zal winnen (Nodia 2014: 140, 145, 148).

In de Koude Oorlog durfden de grootmachten hun ideologie in de steek te laten, als ze hun invloedssfeer wilden behouden of uitbreiden. De Russische Federatie is binnen de Verenigde Naties een fervent voorvechter van de absolute soevereiniteit, zoals bepaald in de Vrede van Westfalen in 1948. De zachtere vorm van alleenrecht wordt door de meeste Westerse Staten gebruikt en zorgt ervoor dat deze landen een deel van hun rechten aan internationale organisaties afgeven. De voorvechtersrol heeft Rusland echter verlaten toen het de Krim annexeerde en bijgevolg zonder internationale toestemming de landsgrenzen van Oekraïne hertekende (Clunan 2014: 289; Sakwa 2008: 252).

Sommige academici beginnen stilaan te vrezen dat een nucleaire oorlog dichterbij is dan ooit (Roxburgh 2014: 25). De Russische wapenopbouw van voor de Georgische oorlog werd niet alleen verlengd tot 2020 maar de investeringen werden op hun beurt ook nog eens verhoogd. De overheid pompt 540 miljoen dollar in de modernisering van het leger en daarbovenop maakte het 85 miljoen dollar vrij voor betere verdedigingsinstallaties (Sakwa 2015: 7). Het is echter de vraag of Rusland nog in staat zal zijn deze hervormingen uit te voeren gelet op zijn huidige zwakke economische toestand. Bovendien legt de Russische overheid in de media steeds vaker de nadruk op het feit dat het nog steeds een militaire en nucleaire grootmacht is. De Russische Federatie blijft wapens leveren aan de Oost-Oekraïense rebellen en dat lijkt een diplomatieke oplossing in de weg te staan. Trenin verklaart ook dat

het conflict in Oekraïne niet volgens de regels verloopt. Hij verwijst hiermee naar de redelijke voorspelbaarheid van de conflicten in de Koude Oorlog. Dit ontbreekt duidelijk in het huidige Oekraïense conflict, want onder andere de annexatie van de Krim verraste heel de wereld (Trenin 07/2014: 1).

De zoektocht naar een diplomatieke oplossing voor het conflict is volop aan de gang, zodat de Oekraïense bevolking de rust kan terugvinden en een mogelijk nucleair conflict vermeden kan worden. Veelal gaan deze onderhandelingen over Oost-Oekraïne en wordt de inname van Krim door Rusland als een voldongen feit beschouwd. Toch is deze annexatie niet erkend door de internationale gemeenschap, waaronder zelfs China, uit angst voor een precedentwaarde (Sakwa 2015: 197).

Net als in de Cubacrisis is er nu niet alleen een militaire strijd aan de gang, maar ook een economische. In 1962 legden de Verenigde Staten vrijwel meteen een volledig economisch embargo op aan Cuba. Deze strategie wordt in mindere mate herhaald tijdens het huidige conflict. De Europese Unie en de VS startten meteen na de annexatie van de Krim met sancties tegenover de Russische publieke en private economische sector. Moskou antwoordde hier dan weer op met een importban op alle landbouwgoederen uit deze sancties opleggende Westerse landen. De onderhandelingen worden door deze wederzijdse sancties bemoeilijkt. Een andere reden die een akkoord in de weg staat, is de houding van de militanten in Oekraïne. Zowel de Oost-Oekraïense rebellen als de ex-radicalen van het Maidanplein gehoorzamen hun machtshebbers niet altijd (Nicoll 11/2014).

Oekraïne behoort tot Europa en komt dus niet meteen overeen met de landen die ten prooi vielen aan grote conflicten tijdens de Koude Oorlog. Desalniettemin werden net na en reeds tijdens de Tweede Wereldoorlog onderhandelingen gevoerd tussen het Westen en de Sovjet-Unie over de verdeling van invloedzones in Europa. Er waren ook conflicten over deze verdeling, zoals bijvoorbeeld inzake Berlijn. Nadat de invloedssferen vastgelegd waren in Europa, werd de Koude Oorlog geëxternaliseerd naar de rest van de wereld. Als we de lijn doortrekken naar de recente conflicten in Georgië en Oekraïne, zouden zij het begin kunnen vormen van een nieuwe Koude Oorlog in de hele wereld. De kans is echter klein, omdat er nu geen sprake is van een bipolaire wereldorde en al zeker niet van een Russische grootmachtstatus.

Een duidelijke overeenkomst met de Koude Oorlog-conflicten is het gebruik van andere landen om het meer globale conflict uit te vechten, de zogenaamde 'proxy war'. De

Russische Federatie en het Westen steunen elk een andere groep in Oekraïne en zorgen er zo voor dat ze niet rechtstreeks met elkaar in contact komen. Tevens is het enkel Rusland dat daadwerkelijk soldaten levert aan het front, terwijl de NAVO en de Verenigde Staten dit vooralsnog weigeren. De Westerse mogendheden houden het vooral op financiële steun, met name vanwege het IMF, en militaire steun in de vorm van opleidingen en wapenleveringen (Sakwa 2015: 180). De Oekraïense wapenindustrie hangt sterk samen met die van de Russische Federatie en is voor een deel gelegen in de Donbas. Hierdoor moest Kiev op zoek naar andere wapenleveranciers die het in het Westen vond (Arbatov 2014).

Poetin trekt duidelijk de lijn van de oorlog met Georgië door. Hij probeert preventief te voorkomen dat zijn buurlanden toetreden tot de NAVO en tot de Westerse invloedssfeer in het algemeen. Ondanks de grote populariteit van het huidige Russische regime, vreest het nog steeds dat de Westerse democratiepromotie en invloed in Oekraïne aanleiding kan geven tot protesten in Rusland zelf. Het gevreesde domino-effect uit de Koude Oorlog wordt hiermee nieuw leven ingeblazen, want Poetin vreest ook dat loyale bondgenoten kunnen getroffen worden. De Russische Federatie zal er met andere woorden alles aan doen om de bufferzone met het Westen in stand te houden en het 'wider Europe'-principe tegen te gaan. Desalniettemin lijken de handelingen van het Kremlin in hun buurland er net voor te zorgen dat Oekraïne nog meer geneigd is toenadering te zoeken tot het Westen. De gewenste bufferzone zal met andere woorden enkel nog bestaan uit de Donbas en de Krim. De ineffectiviteit van zulke conflicten is daarmee nogmaals aangetoond, net zoals dit vaak het geval was ten tijde van de Koude Oorlog.

De propagandamolen draait langs beide zijden op volle toeren. Rusland schilderde de betogers op Maidan af als extreemrechtse nationalist, die er enkel op uit waren de Russische bevolking in het Oosten en de Krim te vernietigen. Manifestanten werden afgebeeld als fascisten en rasechte Ruslandhaters, terwijl de Rechtse Sector en Svoboda een kleine minderheid vormt binnen Oekraïne en het protest. Dat werd nogmaals duidelijk aangetoond tijdens de afgelopen parlaments- en presidentsverkiezingen. De VS doet ook weer mee aan de propagandaoorlog en legt de schuld van het huidige conflict nadrukkelijk bij Rusland. Het anti-Russische gevoel bij de Amerikanen is na de val van de Sovjet-Unie zeker en vast nog niet verdwenen, waardoor de koude oorlog retoriek eenvoudig aan te wenden is. Dit geldt ook voor de Russische Federatie, waar er een sterke antiwesterse tendens is waar te nemen. Het verwijt onder andere de Europese Unie dubbele standaarden, ongeoorloofd

expansiegedrag en onbegrip voor de Russische situatie. De populariteit van Poetin is er zeker niet minder op geworden na de annexatie van de Krim en de steun voor de rebellen. Vele Russen denken immers, mede door de valse berichtgevingen in de media, dat deze delen van Oekraïne eigenlijk altijd al aan hun toebehoorden. Het beeld dat de ‘ander’ slecht is, zoals het tijdens de Koude Oorlog veelvuldig gebruikt werd, heeft opnieuw zijn intrede gedaan en zal niet snel van het voorplan verdwijnen (Roxburgh 2014: 25; Sakwa 2015: 205; Urnov 2014: 320).

5.2 Conclusie

Het is duidelijk dat er fundamentele verschillen zijn tussen de Koude oorlog-conflicten en de meer recente conflicten tussen de twee machtsblokken. Niet in het minst is de afwezigheid van een sterk verdeelde ideologische tweestrijd een teken van ongelijkheid. Er is wel een tegenstelling binnen de ideologie zelf die steeds nadrukkelijker wordt. De realistische, soevereine democratiepromotie in Oost-Europa komt in steeds feller conflict met de liberalistische Westerse variant (Mearsheimer 2014: 84). De vorming van alternatieve organisaties en principes is hier een uitstekend bewijs van: onder andere de Europese Unie en diens ‘Wider Europe’ tegenover de Euraziatische Economische Unie en Ruslands ‘Greater Europe’ en de NAVO tegenover de Collectieve Veiligheidsverdragorganisatie (CVVO) (Sakwa 2015: 35-36; Trenin 07/2014: 1). De belangrijkste drijfveer achter de huidige conflicten is volgens mij echter niet de ideologie, maar eerder het geopolitieke aspect.

De afwezigheid van een bipolaire wereldorde is niet te ontkennen. Rusland heeft zijn grootmachtstatus verloren en nog steeds niet heroverd. De escalatie van de conflicten in Oost-Europa zullen met andere woorden niet kunnen geëxtrapoleerd worden naar de rest van de wereld. Desondanks mogen we de macht van de Russische Federatie niet onderschatten. Moskou heeft een enorm nucleair wapenarsenaal en militaire paraatheid. Tevens is er de geografische uitgestrektheid van Rusland dat Europa en Azië verbindt. In de Verenigde Naties is de Russische Federatie nog steeds één van de permanente leden in de Veiligheidsraad met een veto-macht. Het valt echter niet te ontkennen dat de Verenigde Staten op hoegenaamd elk vlak de wereldlijke hegemonie in handen houdt. Tevens is de interesse van Washington in Rusland sterk gedaald. Het laat voornamelijk de Europese Unie met de Russische Federatie in conflict gaan en stuurt enkel bij indien nodig. De VS hecht momenteel meer belang aan de binnenlandse situatie, de economie en de problemen in het Midden-Oosten.

De crises in Georgië en Oekraïne gelijken wel op Koude Oorlog-conflicten op het vlak van de manier waarop de oorlog wordt gevoerd. Voorafgaand aan beide conflicten was er een duidelijke groei in de defensiebudgetten en deze lijken enkel maar te verhogen (White 2014: 231, 246). Tevens wordt er alles aan gedaan om de uitbreiding van de conflictsituaties te vermijden naar een mogelijk nucleaire wereldoorlog door middel van veelvuldige diplomatieke betrekkingen en onderhandelingen. De term ‘proxy war’ heeft ook opnieuw ingang gevonden en werd toegepast in 2008 te Georgië en heden ten dage in het Oekraïense geschil (Sakwa 2015: 180).

De strijd om de invloedssferen zoals in de Koude Oorlog is helemaal terug. Deze keer is echter de Derde Wereld niet het voornaamste strijdtoneel, maar wel Oost-Europa. De uitbreiding van de EU en vooral de NAVO zorgen voor een ‘zero-sum game’ en wordt door Rusland aanzien als een hernieuwde ‘containment’-politiek vanwege het Westen (Mankoff 2008: 183). De NAVO als Koude Oorlog-organisatie dankt de noodzaak van haar bestaan aan Rusland. Na de val van de Sovjet-Unie had ze immers geen bestaansredenen meer, maar door de huidige conflicten kan ze terug het beleid voeren waarvoor ze is opgericht: de Russische Federatie indammen. De Koude Oorlog-retoriek is tevens helemaal terug. De propagandamachine draait op volle toeren en probeert de eigen daden opnieuw te verantwoorden en die van de andere te veroordelen (Sakwa 2015: 5, 116).

Om dit hoofdstuk te besluiten kan er geponeerd worden dat drie van de vier belangrijke componenten van een Koude Oorlog-conflict opnieuw zijn terug te vinden in de conflicten in Oost-Europa van de afgelopen jaren: het vermijden van een nieuwe nucleaire oorlog die samenhangt met onder andere een hernieuwde wapenwedloop, de plaats die gekenmerkt wordt door de strijd om invloedssferen en de propaganda die met dit alles gepaard gaat. De omvang en sterkte van deze kenmerken zijn echter minder dan in de Koude Oorlog van de vorige eeuw, maar zowel de kwantiteit als de kwaliteit ervan zijn duidelijk wel in stijgende lijn. Het conflict in Georgië was een eerste stap en het lijkt erop dat de huidige crisis in Oekraïne de lijn fors doortrekt. Enkel het belangrijkste kenmerk, de ideologische tweespalt en bijhorende bipolaire wereldorde, ontbreekt. De conflicten zelf zijn dus vergelijkbaar met deze in de Koude Oorlog, maar de algemene globale omkadering is afwezig.

6. Algemene conclusie

Alleen op basis van de conflicttheorie besluiten of we kunnen spreken van een nieuwe Koude Oorlog is wat kort door de bocht. Desalniettemin biedt de vergelijking tussen de crises een zeer goed beeld van de huidige internationale relaties, vermits de algemene tendensen hierin worden weerspiegeld. Om die reden is het niet ongepast een uitspraak te doen over een nieuwe Koude Oorlog aan de hand van een comparatieve analyse tussen de verschillende conflictsituaties.

In mijn vorig hoofdstuk ben ik tot het besluit gekomen dat de vijfdaagse oorlog in Georgië en de huidige conflictsituatie in Oekraïne kunnen omschreven worden als nieuwe Koude-Oorlog crises, weliswaar in een ‘light’ versie. De wapenwedloop, de militaire strijd om invloedssferen en het belang van de conflicten op wereldniveau zijn immers minder uitgesproken dan tijdens de Koude Oorlog van de vorige eeuw. Dit wil niet zeggen dat de situatie daarom minder gevaarlijk is. Er is immers geen sprake meer van een bepaalde voorspelbaarheid, enkele vaste regels of wederzijds respect. Tevens situeert de huidige oorlog in Oekraïne zich veel dichterbij de Westerse maatschappij.

Het algemene kader van een ideologische tweestrijd tussen twee grootmachten ontbreekt waardoor we niet over een nieuwe Koude Oorlog kunnen spreken. Doch heeft de Russische Federatie een geheel andere invulling gegeven aan de kapitalistische democratie dan de Westerse landen, waardoor we kunnen spreken van een conflict binnen de ideologie zelf. De Verenigde Staten bevinden zich echter sinds het ongebalanceerde einde van de Koude Oorlog op eenzame hoogte als het om wereldmacht gaat. Om die reden kan er niet meer gesproken worden van een bipolaire wereldorde (Sakwa 2015: xii). Het Westen wordt in de Oost-Europese conflicten van de afgelopen jaren ook steeds vaker vertegenwoordigd door de Europese Unie en niet de Verenigde Staten, waaruit blijkt dat Rusland niet de voornaamste zorg is van Barack Obama.

De Koude oorlog retoriek is tevens van onder het stof gehaald, hoewel deze nooit echt helemaal is weggeweest. Tijdens het huidige conflict in Oekraïne heeft deze propaganda een nieuw hoogtepunt bereikt in het post-Koude Oorlog tijdperk. Net zoals de geopolitieke lezing van de energieproblematiek, kan een voortdurende nadruk op een mogelijk nieuwe Koude Oorlog ervoor zorgen dat de leiders zich hiernaar zullen gaan gedragen. Hierdoor zou er zich op lange termijn daadwerkelijk een nieuw IJzeren Gordijn kunnen vormen met daaropvolgend een Koude Oorlog 2.0.

Hoewel er dus niet kan gesproken worden over een nieuwe Koude Oorlog is de basis voor zulk een wereldconflict wel gelegd. De Russische Federatie verzet zich tegen het Westerse beleid en de hegemonie van de Verenigde Staten en wordt hier vaak in bijgetreden door enkele rijzende landen, waaronder de Chinese Volksrepubliek. Een nieuwe scheidingslijn lijkt in de maak, waardoor de wereld opnieuw dreigt verdeeld te worden in twee grote blokken. Enerzijds is er de Atlantische groep, die bestaat uit de Westerse mogendheden. Anderzijds lijkt een grote unie tussen de Euraziatische, meer autocratische landen op til, waarvan China en Rusland de voortrekkers zullen zijn (Sakwa 2015: 44). Als er op internationaal niveau niet snel toenadering zal gezocht worden met wederzijdse toegevingen en begrip voor eenieders situatie, zou de tweestrijd tussen ‘Wider Europe’ en ‘Greater Europe’ wel eens een wereldwijd karakter kunnen krijgen met een mogelijk hernieuwde Koude Oorlog tot gevolg. Mijns inziens, zal de nadruk in dat geval vooral liggen op de geopolitiek en minder op de ideologie-verschillen, zoals in de Koude Oorlog van de vorige eeuw. Ik vermoed echter dat de betrokken landen uiteindelijk tot een akkoord zullen komen. Voornamelijk de Verenigde Staten willen geen nieuwe Koude Oorlog starten om een land als Oekraïne en ze hebben tevens de Russische Federatie nodig om de problemen in Syrië en het Midden-Oosten op te lossen.

7. Literatuurlijst

7.1 Primaire bronnen

ASMUS Ronald D. *A Little War that Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010, 254p.

BEZEMER J.W. & JANSEN Marc. *Een Geschiedenis van Rusland: Van Rurik tot Poetin*. Amsterdam: Uitgeverij G.A. van Oorscot, 2010, 490p. Achtste druk.

CORNELL Svante E. *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*. Armonk: M.E. Sharpe, 2009, 279p.

GADDIS John Lewis. *The Cold War: The Deals, The Lies, The Truth*. Londen: Penguin Books, 2007, 333p.

IMMERMAN Richard H. *The Oxford Handbook of the Cold War*. Oxford: Oxford University Press, 2013, 660p.

JANSEN Marc. *Grensland: Een Geschiedenis van Oekraïne*. Amsterdam: Uitgeverij G.A. van Oorscot, 2014, 275p. Vierde Druk.

LEFFNER Melvyn & WESTAD Odd Arne (Ed.) *The Cambridge History of the Cold War*. Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 3 vol.

NICOLL Alexander (Ed.). Strategic Comments: Ukraine Conflict: Risk of Escalation Remains. *The International Institute for Strategic Studies*, Vol. 20, Comment 37, 11/2014, p. 3.

SAKWA Richard. *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London, I.B. Tauris, 2015, 297p.

VANDEN BERGHE Yvan. *De Koude Oorlog: Een Nieuwe Geschiedenis (1917-1991)*. Leuven: Acco, 2011, 526p. Derde Druk.

7.2 Secundaire bronnen

ALLISON Graham & ZELIKOW Philip. *Essence of decision: explaining the Cuban Missile crisis*. New York, Longman, 1999, 416p.

ARBATOV Aleksej & DVORKIN Vladimir. Nužno li Voennoe Cotrudničestvo Rossii I Ukrainy? *Moskovskij Centr Karnegi*, 25/05/2014, 4p. Oorspr. Titel: Нужно ли военное сотрудничество России и Украины?

ARUTJUNJAN Gagik. Nekotorye Osobennosti "Cholodnoj Vojny-2". *21-j Vek*, No. 2 (31), 2014, p. 5-19. Oorspr. Titel: Некоторые Особенности «Холодной Войны-2».

AZAR Edward E. & BURTON John W. *International conflict resolution: theory and practice*. Brighton, Wheatsheaf Books, 1986, 159p.

BAYULGEN Oksan & ARBATLI Ekim. Cold War Redux in US-Russia Relations? The Effects of US media framing and Public Opinion of the 2008 Russia-Georgia War. *Communist and Post-Communist Studies* 46, 2013, p. 513-527.

BLANK Stephen. America and the Russo-Georgian War. *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 20, No. 2, 06/2009, p. 425-451.

BOWKER Mike. The War in Georgia and the Western Response. *Central Asian Survey*, Vol. 30, No. 2, 06/2011, p. 197-211.

BRAUN Aurel. Resetting Russian-Eastern European Relations for the 21st Century. *Communist and Post-Communist Studies* 45, 2012, p. 389-400.

CHARAP Samuel & DARDEN Keith. Russia and Ukraine. *Survival: Global Politics and Strategy*, 56:2, 03/2014, p. 7-14.

CHARAP Samuel. The Ukraine Impasse. *Survival: Global politics and Strategy*, 56:5, 09/2014, p. 225-232.

CHETERIAN Vicken. The August 2008 War in Georgia: from Ethnic Conflict to Border Wars. *Central Asian Survey*, Vol.28, No. 2, 06/2009, p. 155-170.

CLUNAN Anne L. Historical Aspirations and the Domestic Politics of Russia's Pursuit of International Status. *Communist and Post-Communist Studies*, 47, 2014, p. 281-290.

CROCKATT Richard. *The Fifty Years War: The United States and the Soviet Union in World Politics*. London: Routledge and Kegan Paul, 1994, 417p.

DE WAAL Thomas. *The Caucasus: an Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2010, 259p.

DONALDSON Robert H. *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*. Armonk: M.E. Sharpe, 2009, 419p.

DRAGNEVA Rilka & WOLCZUK Kataryna. Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: Cooperation, Stagnation or Rivalry? *Chatham House, Briefing Paper, Russia and Eurasia Programme*, 08/2012, 16p.

DUNBABIN J. P. D. *International relations since 1945. 1: The Cold War: the great powers and their allies*. London, Longman, 1996, 513p.

EICHLER Jan. Rossijsko-gruzinskaja vojna i eë vlijanie na meždunarodnuju bezapasnost'. *Evropa*, Vol. 4, No. 29, 2008, p. 29-48. Oorspr. Titel: Российско-грузинская война и ее влияние на международную безопасность.

GADDIS John Lewis. *We Now Know: Rethinking Cold War History*. Oxford: Clarendon, 1997, 425p.

GRETSKIY Igor e.a. Russia's pceptions and misperceptions of the EU Eastern Partnership. *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 47, 2014, p. 375-383.

GROGIN Robert C. *Natural Enemies: The United States and the Soviet Union in the Cold War, 1917-1991*. Lanham: Lexington Books, 2001, 353p.

HEEFNER Gretchen. A Cold War Crisis: Finding Meaning in a Most Uncertain Term. *Reviews in American History*, Vol. 41, No. 4, 12/2013, p. 735-741.

KERREMANS Bart. *Internationale Politiek sinds 1945*. Leuven, Acco, 2013, 397p.

KING Charles. The Five-Day War: managing Moscow after the Georgian Crisis. *Foreign Affairs*, 11-12/2008, 11p.

KRIZ Zdenek & SHEVCHUK Zinaida. Georgian Readiness for NATO Membership after Russian-Georgian armed Conflict. *Communist and Post-Communist Studies* 44, 2011, p. 89-97.

LUCAS Edward. *The New Cold War: Putin's Threat to Russian and the West*. Londen: Bloomsbury, 2014, 352p.

MALFLIET Katlijn. *De Russische Rokade: Een Actuele Analyse van de Russische Politiek*. Leuven: Lannoocampus, 2013, 170p.

MANKOFF Jeffrey. *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2009, 359p.

MANKOFF Jeffrey. Russia's Latest land Grab: How Putin won Crimea and Lost Ukraine. *Foreign Affairs*, 05-06/2014, p. 60-68.

MATSABERIDZE David. Russia vs. EU/US through Georgia and Ukraine. *Connections: The Quarterly Journal*, Vol. 14, No. 2, Spring 2015, p. 77- 86

MEARSHEIMER John J. Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin. *Foreign Affairs*, 09-10/2014, p. 77-89.

NATION Craig R. Reset or Rerun? Sources of discord in Russian-American relations. *Communist and Post-Communist Studies* 45, 2012, p. 379-387.

NICOLL Alexander (Ed.). Strategic Comments: Russia's Motives in Ukraine. *The International Institute for Strategic Studies*, Vol. 20, Comment 19, 05/2014, p. 2.

NIEDERMAIER Ana K. *Countdown to War in Georgia: Russia's Foreign Policy and Media coverage of the conflict in south Ossetia and Abkhazia*. Minneapolis: East View, 2008, 579p.

NODIA Ghia. The August 2008 War: Main Consequences for Georgia and its Conflicts. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, Vol. 40, No. 5, 09/2012, p. 721-738.

NODIA Ghia. The Revenge of Geopolitics. *Journal of Democracy*, Vol. 25, No. 4, 10/2014, p. 139-150.

NOVAKY Niklas I.M. Why so Soft? The European Union in Ukraine. *Contemporary Security Policy*, Vol. 36, No. 2, 2015, p. 244-266.

NYGREN Bertil (Ed.). *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy towards the CIS Countries*. Routledge, London, 2010, 336p.

PETROVA Svetlana Vladislavovna. Gruzino-Osetinskij Konflikt i Rol' Rossii v Uregulirovanii političeskoj Obstanovki na Kavkaze. *Kafedra Filosofii i Politologii, Sotsji*, No. 2, 2011, p. 133-137. Oorspr. Titel: Грузино-Осетинский Конфликт и Роль России в Урегулировании Политической Обстановки на Кавказе.

POPESCU Nicu. *EU Foreign Policy and Post-Soviet Conflicts: Stealth Intervention*. Routledge, Abingdon, 2011, 157p.

PRADHAN Ramakrushna. Russo-American Engagement in Ukraine. *Journal of International Relations*, Vol. 9, No. 1, 01/2015, p. 7-20.

ROXBURGH Angus. The New Cold War. *New Statesman*, 21-27 March 2014, p. 24-29.

RYWKIN Michael. Ukraine: Between Russia and the West. *American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy*, 36, 2014, p. 119-126.

SAIVETZ Carol R. Medvedev's and Putin's Foreign Policies: Introduction. *Communist and Post-Communist Studies*, 45, 2012, p. 375-377.

SAKWA Richard. 'New Cold War' or twenty years' Crisis? Russia and international Politics. *International Affairs*, Vol. 84, No. 2, 2008, p. 241-267.

SAKWA Richard. The Problem of 'the International' in Russian Identity Formation. *International Politics*, Vol. 49, No. 4, 2012, p. 449-465.

STEWART Susan (Ed.). *Democracy Promotion and the 'Colour Revolutions'*. Routledge, Abingdon, 2012, 196p.

TRENIN Dmitri. Ukraina I Novyj Rackol // *Moskovskij Centr Karnegi*, 07/2014, 6p. Oorspr. Titel: Украина и Новый Раскол.

TRENIN Dmitri. Ukrainskij Krizis i Vozobnovlenie Velikoderžavnogo Soperničestva. *Moskovskij Centr Karnegi*, 10/2014, 31p. Oorspr. Titel: Украинский Кризис и Возобновление Великодержавного Соперничества.

URNOV Mark. 'Greatpowerness' as the Key Element of Russian Self-Consciousness under Erosion. *Communist and Post-Communist Studies* 47, 2014, p. 305-322.

VAN DE MEERSSCHE, Paul. *Internationale Politiek 1815-2005*. Leuven: Acco, 2008.

VAN DEN WIJNGAERT Mark & DE PRINS Herman. *Van Koude Oorlog tot Nieuwe Wereldorde: hedendaagse wereldgeschiedenis*. Leuven, Garant, 1995, 244p.

WAY Lucan A. & LEVITSKY Steven. The Dynamics of Autocratic Coercion after the Cold War. *Communist and Post-Communist Studies* 39, 2006, p. 387-410.

WEGREN Stephen K. *Return to Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2012, 332p.

WELT Cory. The Thawing of a Frozen Conflict: The Internal Security Dilemma and the 2004 prelude to the Russo-Georgian War. *Europe-Asia Studies*, Vol. 62, No. 1, 01/2010, p. 63-97.

WESTAD Odd Arne. *The global cold war: third world interventions and the making of our times*. Cambridge, Cambridge University Press, 2007, 484p.

WHITE Stephen. *Developments in Russian Politics 8*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014, 300p.

WILSON Andrew. *Ukraine Crisis: What it means for the West*. New Haven, Yale University Press, 2015, 236p.

YOUNG John W. *Cold War Europe 1945-1989: a Political History*. London, London Arnold, 1991, 236p.

Akkoord over Bestand in Oekraïne na Marathongesprek. *De Redactie*, 12/02/2015. Online. Internet. Geraadpleegd op 29 juli 2015. Beschikbaar via:
<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/buitenland/2.31561?eid=1.2237433>

EU-Georgia Association Agreement. *European Union: External Action*. Online. Internet. Geraadpleegd op 29 juli 2015. Beschikbaar via:
http://www.eeas.europa.eu/top_stories/2013/291113_eu-georgia_association_agreement_en.htm

Georgia and Russia: Dreams Deferred. *The Economist*, 6/12/2014. Online. Internet. Geraadpleegd op 25 juli 2015. Beschikbaar via:
<http://www.economist.com/news/europe/21635507-georgia-frittering-away-gains-liberal-reforms-dreams-deferred>

Minsk 2.0 will be fragile. *Oxford Analytica*, Oxford, 16/02/2015.

8. Nederlandstalige Samenvatting

Deze masterproef behandelt de vraag of we kunnen spreken van een nieuwe ‘Koude Oorlog’. Een antwoord op deze stelling wordt gegeven aan de hand van een comparatieve analyse. Ik vergelijk de conflicttheorie van enkele Koude Oorlog-crisis met de Georgisch-Russische oorlog in augustus 2008 en het huidige conflict in Oekraïne dat in 2013 van start ging.

In het eerste hoofdstuk wordt de geschiedenis van de Koude Oorlog in het kort toegelicht met een nadruk op de crises. Daarenboven wordt een theoretisch kader van een Koude Oorlog-conflict gegeven. Er zijn vier algemene kenmerken: de ideologie en bipolaire wereldorde, de angst voor een nucleaire oorlog en de wapenwedloop die hiermee gepaard ging, de plaats van het conflict en de strijd om de invloedssferen aldaar en tot slot de propaganda die met dit alles gepaard ging. De volgende twee hoofdstukken zijn elk gewijd aan een hedendaags conflict. Eerst wordt de aanloop, de crisis zelf en het gevolg van de Russisch-Georgische vijfdaagse oorlog onder de loep genomen. Daarna wordt dezelfde insteek gebruikt om het hedendaagse conflict in Oekraïne te belichten.

De comparatieve analyse volgt in het vijfde hoofdstuk, waarbij ik eerst de Georgische en daarna de Oekraïense crisis vergelijk met de eerder verstrekte Koude Oorlog-conflicttheorie. De hedendaagse conflicten komen overeen met drie van de vier algemene kenmerken. Vooreerst wordt een nieuwe nucleaire oorlog vermeden, die op zijn beurt voor een hernieuwde wapenwedloop zorgt. Er is opnieuw een strijd om invloedssferen, die gepaard gaat met ‘proxy wars’ en ‘containment’. Ten derde draait het propaganda-apparaat weer als vanouds. Deze overeenkomsten zijn echter vandaag de dag zowel in kwaliteit als in kwantiteit minder dan in de Koude Oorlog van de voorbije eeuw. De voornaamste eigenschap ontbreekt echter. Er is immers geen sprake van een bipolaire wereldorde en twee geheel verschillende ideologieën die de huidige conflicten initiëren en bepalen. De Verenigde Staten wordt immers aanzien als de enige mondiale grootmacht, terwijl Rusland eerder een regionale macht is.

Deze bevindingen tonen aan dat we niet kunnen spreken van een hernieuwde Koude Oorlog. Desondanks is de basis voor een eventuele nieuwe bipolaire strijd gelegd, die dan vermoedelijk tussen de Westerse mogendheden, aangevoerd door de Verenigde Staten, en de Euraziatische machten zal betwist worden, ditmaal echter zonder de aanwezigheid van een uitgesproken ideologische tegenstelling. Een nieuwe Koude Oorlog is uiterst twijfelachtig, vermits de internationale spelers elkaar nodig hebben in de rest van de wereld.

9. Russischtalige Samenvatting

В этой магистерской диссертации я ответил на вопрос: «*Новая холодная война началась?*» Я сделал компаративный анализ между теорией конфликта холодной войны и российско-грузинской войны 2008-ого года и нынешним кризисом на Украине. Значит, во-первых, я исследовал, можем ли мы говорить о новых холодных конфликтах, как например кубанский кризис или война во Вьетнаме, или нет. Холодной войной является очень абстрактная концепция, значит трудно ей вкратце изложить.

В первой главе я коротко описал историю холодной войны с особенным акцентом на основные кризисы: война в Корее, во Вьетнаме, в Афганистане и кубанский кризис. Потом я сформировал теоретические рамки холодной войны. Я нашел некоторые общие элементы в каждом конфликте. Наиважнейшая характеристика бывшей холодной войной – идеологическая борьба между двумя сверхдержавами: коммунистический Советский Союз и капиталистические, демократические Соединенные Штаты Америки. Второе отличительное свойство – страх нового ядерного конфликта. Армии сверхдержав никогда не боролись друг с другом, так называемый ‘Prox War’, и всегда искали решения дипломатическими мерами. Однажды, США и Советский Союз должны были готовы для ядерной войны, поэтому была непрерывная гонка вооружений. Третье свойство – локализация конфликтов. Кризисы всегда находились на периферии света. Там сверхдержавы боролись за сферы влияния. Они пользовались техникой «сдерживание» конкурента, чтобы превентивно избежать «эффекта домино». Последняя отличительная черта – пропаганда. Таким образом, Запад и СССР сформировали образ врага и распространили свои идеологии по союзникам.

Я обсуждал нынешние конфликты в третьей и четвертой главе. Во-первых, речь шла о Грузии. Сначала я дал короткую историю Грузии и истоки пятидневной войны августа 2008 года. Потом я детально описал события в течение российско-грузинской войны. Наконец, протянуты следствия кризиса. Для нынешнего конфликта на Украине также использовано тоже самое разделение: история, сам конфликт и следствия войны.

В моей пятой главе я сравнил теорию конфликтов холодной войны с кризисами в Грузии и на Украине. Во-первых, я сделал отдельное сравнение между ними. Потом я вывел заключение насколько недавнее конфликты равняются теории холодного

конфликта. Оказывается, что пятидневная война в Грузии и кризис на Украине соответствуют трем из четырех отличительных свойств. Страх ядерной войны отвечает, с одной стороны, за дипломатические переговоры и, с другой стороны, за новую гонку вооружений. Нынешние кризисы не локализованы на периферии света, но на периферии Европы. Борьба за зоны влияния вернулась и страны между Западом и Российской Федерацией вынуждены выбрать сторону. После конфликта в Грузии и в течение нынешнего кризиса на Украине война пропаганды также вернулась. Средства массовой информации обеих сторон снова вели и ведут новую войну слов. Однажды, основная характеристика конфликта холодной войны отсутствует. Теперь идеологии Российской Федерации и Соединенных Штатов не сильно отличаются. Кроме того, Россия больше не супердержава, только США являются глобальной властью.

В оставшейся главе я закончил мою магистерскую диссертацию. По моему мнению, мы не можем назначить, что сегодняшний день существует холодная война 2.0. Тем не менее, фундамент новой глобальной холодной войны был заложен. Все больше и больше Запад и Российская Федерация отдаляются друг от друга. Новая биполярная борьба может возникнуть между Западом, под руководством США, и Евразией, под руководством России и Китая, но на этот раз без фундаментального идеологического контраста. Борьба будет в значительной степени геополитической. Однажды, я думаю, что новая холодная война не будет, потому что для США Украина является недостаточно важной, чтобы начать новый холодный конфликт. Кроме того, обе стороны нуждаются друг в друге в остальных частях мира, например, в Сирии.³²

---

³² Mijn Russischtalige samenvatting bevat 526 woorden.